

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Svenska i arabisk mun.
Arabiska modersmålstalares uttal av svenska och uttalets betydelse
inför inträdet på svensk arbetsmarknad

-
Monica Kannisto

Språkvetenskapligt självständigt arbete, 15 hp

Svenska som andraspråk

SSA136 VT 2016

Handledare: Ingegerd Enström, Maud Gistedt

Sammandrag

Syriska arabisktalande vuxna invandrades uttal av svenska är vad jag har intresserat mig för i min undersökning. Den syftar till att utröna hur uttalet hos arabisktalande syrier med hög utbildning skiljer sig från modersmålstalande svenskars uttal och definierar hur dessa avvikelser manifesteras hos syrierna, genom ljudinspelningar som analyserades fonetiskt.

Jag antog att uttalet hos dessa välutbildade personer inverkar på deras möjlighet att få ett arbete motsvarande deras utbildning i Sverige och intervjuade därför ett antal arbetsgivare som lyssnat på inspelningar av syrierna. Jag bad arbetsgivarna bedöma syriernas uttal i syfte att kartlägga om de skulle kunna anställas i arbetsgivarnas verksamhet under förutsättning att deras utbildning fyllde kraven. Ett annat syfte var att få veta om arbetsgivare ser andra hinder för anställning av syrierna.

Slutligen fick lärare på sfi (svenska för invandrare) bedöma eleverna på liknande sätt, genom att lyssna på inspelningar och bedöma syriernas uttal och deras möjlighet att få anställning. Mitt syfte vara alltså att jämföra arbetsgivares och lärares bilder av syriernas uttal. De frågor undersökningen utgår ifrån är:

I vilka avseenden skiljer sig syriska L2-talares (andraspråkstalare) uttal av svenska från L1-talares (modersmålstalare)?

Är skillnaderna i uttal på något sätt störande eller förstörande för anställningsbarheten ur arbetsgivarsynvinkel?

Finns det andra identifierade hinder för anställning än uttal eller rätt utbildning?

Är skillnaderna i uttal på något sätt störande eller förstörande för anställningsbarheten ur sva-lärarsynvinkel?

Resultatet visar att syriernas uttal efter 1,5-2 år i Sverige varierar, men innehåller i olika grad de förväntade uttalsavvikelser, som tidigare definierats i Robert Bannerts stora undersökning av 25 stora invandrarspråk i Sverige (Bannert 2004). De flesta av syrierna bedömdes ha ett tillräckligt bra uttal för att få ett arbete, som kräver begränsad muntlig kommunikation med klienter som kan ha svårt att uppfatta ett ovant uttal. Bedömningen var i stora drag gemensam för arbetsgivare och lärare.

Undersökningens resultat pekar på att det inte är avgörande vilka uttalsavvikelse som görs i syriernas uttal av svenska, utan det är mängden uttalsavvikelse hos individen som är avgörande för bedömningen av brytningsgrad.

Nyckelord: *Svenska som andraspråk, uttal, arabisktalande, attitydundersökning, anställningsbarhet*

Innehållsförteckning

1.Inledning	1
2.Syfte och forskningsfrågor	3
3.Forskningsöversikt och teoretisk ram	5
3.1. Arabiska språkets utbredning och dialekter	5
3.2 Fonologiska svårigheter i andraspråk.....	6
3.3 Uttalsmässigt avstånd till svenska.....	8
3.4 Svenskans uttalssvårigheter för arabiska modersmålstalare	8
3.5 Attityder till brytning.....	11
4.Metod och material.....	14
4.1 Metod.....	14
4.2. Urval	17
4.2.1. <i>Elever</i>	17
4.1.2 <i>Arbetsgivare</i>	19
4.1.3 <i>Lärare</i>	20
5.Resultat	20
5.1. Elevernas uttal och självbedömning.....	21
5.1.1 <i>Analyser uttalsavvikelser</i>	21
5.1.2 <i>Elevernas självbedömning</i>	23
5.1.3 <i>Elever om möjlighet till anställning och att förbättra uttalet.</i>	25
5.2 Arbetsgivarnas bedömning av elevernas uttal.....	27
5.2.1 <i>Övergripande intryck av uttal</i>	27

5.2.2 Uttalsavvikelser.....	27
5.2.3 Möjlighet till anställning	28
5.2.4 Andra anställningshinder	30
5.4 Lärares bedömning av uttalsavvikelser	32
5.4.1 Möjlighet till anställning	33
6. Diskussion	35
Litteraturförteckning.....	44
Bilagor.....	46

1. Inledning

Presentation, bakgrund, motivering

Den svenska samhällsdebatten har i många år rört frågor om invandring, både av arbetskraft, av familjebildnings- eller återföreningsskäl och av flyktingskäl. Stort fokus läggs på möjligheterna och svårigheterna med att integrera de människor som kommer till Sverige. Från regeringshåll har under de senaste 20 åren kommit olika propåer och beslut med syfte att effektivisera integrationen. Fler och större krav på invandrares utbildning i och behärskande av det svenska språket följer med insikten om att det är ett nödvändigt redskap i det nya landet, både på arbetsmarknaden och för utbildning, med arbete för den enskilde som mål.

Från statliga myndigheter, som Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och från de kommunala förvaltningarna finns ett uttalat krav på att invandrare ska komma i egen försörjning så snabbt det bara går, därför att ett deltagande i arbetsmarknaden anses vara det bästa sättet att få till stånd en verklig integrering av vuxna i samhället. Att tjäna sitt eget uppehälle och därigenom med arbete och skattepengar bidra till samhällets utveckling ger individen delaktighet och samtidigt frihet att forma sitt liv, resonerar Sveriges demokratiska politiska partier, även om de inte alltid är överens om bästa vägen att nå dit. Arbete för alla arbetsföra är med andra ord en nyckelfråga i samhället idag, även för invandrare. En lagstadgad rätt till sfi – svenska för invandrare – blir en logisk följd av denna målsättning och om insikten om språkets betydelse i sammanhanget. Sfi har också funnits i annan form än den nuvarande sedan 1965, då invandringen till största delen bestod av arbetskraft inom industrisektorn. 1986 blev sfi kommunernas ansvar och har varit en egen skolform fram tills i juli 2016, då sfi övergår till att bli en del av den kommunala vuxenutbildningen under dess läroplan (SFS 2015:482 [www]). Sfi har numera en egen kursplan och betygskrav i enlighet med övrig vuxenutbildning, och ska bedrivas under ledning av legitimerade sfi-lärare.

Skolverket lämnade på regeringsuppdrag rapporten *Redovisning av uppdrag om uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom kommunal vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare* (Skolverket 2015 [www]),

där man följt upp ca 36 000 sfi-elevs studiehistorik i form av genomgångna kurser tre år tillbaka i tiden, alltså under år 2009-2011. Dessa har följts upp med avseende på etablering på arbetsmarknaden och fortsatt studiegång år 2012 och 2013, dvs. ett respektive två år efter avslutade studier. Andelen sysselsatta i november året efter avslutade studier uppgick till drygt 4 av 10 av samtliga sfi-elever. När man utöver sysselsättning även tar hänsyn till elever som påbörjat eller registrerat sig till fortsatta studier uppgår andelen som antingen är sysselsatta eller studerar uppgår andelen till 66 procent, en siffra som är betydligt lägre än för befolkningen i stort.

Sammansättningen av den elevgrupp som kommer till sfi har förändrats mycket under en längre period. Numera består den största delen invandrare till Sverige av flyktingar från krig och oroshärdar runt om i världen, under 2015 från främst Syrien. Under mina elva år som lärare i sfi har elevernas ursprungsländer varierat mycket, med större grupper från bland annat Iran, Irak, Somalia, Afghanistan, Thailand, Libanon, Palestina och Turkiet (Kurdistan) till att idag omfatta en större grupp från Syrien. De olika ursprungsländerna har inneburit ett inflöde till Sverige av människor med mycket olika utbildningsbakgrunder och därmed också olika möjligheter att ta till sig det svenska språket och den svenska kulturen i samhället, på arbetsplatser och i privata sammanhang. I den grupp flyktingar som Sverige tagit emot från Syrien, finns en ganska stor andel med akademisk eller annan högre utbildning, vilket även varit fallet med många tidigare flyktingar från t ex Iran och Irak. Många invandrare har själva skildrat svårigheter med att kunna få ett arbete på sin utbildningsnivå i Sverige. Berättelser om välutbildade läkare, ingenjörer, advokater och lärare som arbetar som bussförare, spärrvakter på tunnelbanan eller städare efter år av jobsökande är relativt vanliga sedan cirka 20 år bakåt i tiden. Samtidigt har Sverige en allt större andel av befolkningen som befinner sig i eller nära pensionsåldern och äldre, och ett stort behov av just utbildad arbetskraft för att fylla de luckor som uppstår vid stora pensionsavgångar i akademiska yrken inom några år.

Jag ser alltså en arbetsmarknad med stora behov av utbildad arbetskraft, samtidigt som många människor med just sådan utbildning invandrar till vårt land, med avsikt att bo och leva här. Hur gör vi på bästa sätt för att matcha kompetenser och behov? Är svenska språket ett stort hinder? Mer specifikt: Är uttalet av det svenska språket

ett hinder för människor ur nuvarande flyktingströmmar att kunna arbeta här? Är flyktingars modersmål något som vägs in när kraven på egenförsörjning ställs på dem? Finns det lingvistiska överväganden i rimligheten i dessa krav? Detta är för mig frågeställningar av både human och samhällsekonomisk karaktär. Den syriska formen av arabiska blir då intressant att undersöka i förhållande till vilka svårigheter det svenska uttalet bjuder dessa vuxna andraspråksinlärare. Hur lyckas de med sin inläring och finns det hopp om att bli accepterad hos svenska arbetsgivare med det uttal de lyckas lära in?

Idag finns kravet från Arbetsförmedlingen, som är den myndighet som distribuerar så kallad etableringsersättning till nyanlända flyktingar med uppehållstillstånd, att man efter ca två års sfi-studier och annan utbildning eller praktik ska kunna klara ett arbete i Sverige och sålunda bidra till egen försörjning. Enligt Arbetsförmedlingens statistik fanns i slutet av mars 2016 ca 55 000 flyktingar i etableringsplan och av dem har ca 28 000 gymnasial utbildning eller mer (Arbetsförmedlingen 2016 [www]). Det betyder fler än hälften av de nya flyktingarna. Frågan är bara om ens välutbildade människor med eftersökta yrken, men med ett modersmål mycket långt från svenskan, kan förväntas leva upp till dessa krav?

Jag tycker det finns goda motiv att undersöka hur det ligger till, för att i förlängningen fundera på vilka insatser som vore önskvärda för att förbättra möjligheterna till anställning för den här gruppen av invandrare.

2. Syfte och forskningsfrågor

Mot bakgrund av de livsbetingelser och krav som flyktingar i Sverige möts av funderar jag över vilka hinder som kan ha betydelse för deras möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. Intresset riktas mot hur svenska arbetsgivare bedömer eventuella hinder. Är uttalet av svenska något som avskräcker svenska arbetsgivare från att anställa syriska flyktingar med arabiska som modersmål? Finns det andra,

möjliga kulturella, vanor eller uttryck som gör det svårare för arbetsgivaren att acceptera syrierna som anställda?

De som tidigt möter och påverkar flyktingars språkutveckling i svenska är sfi och sva-lärare. Det förefaller viktigt att dessa lärare har en samsyn med arbetsgivare om vad som är en acceptabel nivå när det gäller uttal av svenska och att göra eleverna medvetna om detta. När det gäller andra eventuella olikheter i synen på vad svenska arbetsgivare och hemlandets arbetsgivare kräver, är det främst en fråga för Arbetsförmedlingen som har i uppdrag att ge flyktingar nödvändig samhällsinformation, men språkundervisningen i sfi arbetar också med aktuella teman av typen "svenskt arbetsliv" och har möjlighet att diskutera sådana frågor. Därför blir syftet med min undersökning att kartlägga hur vuxna arabisktalande syriers uttal av svenska skiljer sig från L1-talares uttal. I stället för en modersmålstalande kontrollgrupp har jag valt att utgå från ett centralsvenskt standardspråk (Bannert [1990] 2004:16) där hänsyn tas till att den fonologiska enheten *r* kan uttalas både som främre och bakre vibrant eller frikativa. Öppna *ä* och *ö* krävs inte framför vibrantiskt *r*. Därutöver är syftet att utröna svenska arbetsgivares inställning till dessa L2-talares uttal vid en presumtiv anställning och utröna om andra hinder för anställning kan föreligga, samt att kartlägga om svenska som andraspråkslärare och arbetsgivare har samma uppfattning om L2-talarnas uttal.

Dessa forskningsfrågor har jag som utgångspunkt:

I vilka avseenden skiljer sig syriska L2-talares uttal av svenska från L1-talares?

Är skillnaderna i uttal på något sätt störande eller förstörande för anställningsbarheten ur arbetsgivarsynvinkel? Finns det andra identifierade hinder för anställning än uttal eller rätt utbildning? Är skillnaderna i uttal på något sätt störande eller förstörande för anställningsbarheten ur sva-lärarsynvinkel?

3. Forskningsöversikt och teoretisk ram

I detta avsnitt går först den stora variationen av arabiska dialekter, deras språksläktskap och dialekternas utbredning i världen igenom. Därefter refereras forskning om andraspråksinläringens fonologiska aspekter. *Den kontrastiva analysypotesen, transfer och typologisk markering* diskuteras, och sedan går jag över till en bedömning av hur långt från svenskt uttal olika, i Sverige förekommande, modersmål befinner sig uttalsmässigt. Därpå presenteras de specifika uttalsvårigheter som svenska brukar bereda arabisktalande. Sist tas attityder till brytning upp i studier från USA och Sverige.

3.1. Arabiska språkets utbredning och dialekter

Arabiska beskrivs i litteraturen på flera sätt. Andersson (2001) talar om de afroasiatiska språken i stora landområden i Nordafrika och Mellersta Östern, där man ofta talar om flera grupper av språk och där arabiska ingår i de semitiska språken. Arabiska utgör det språk med avgjort flest talare i regionen med ca 150 miljoner (övriga språk i gruppen är amhariska, assyriska, hebreiska och tigrinja).

I många länder är arabiskan det officiella språket, vars sammanhållande länk är ett gemensamt skriftspråk, medan de olika ländernas talspråk skiljer sig åt. Andersson påminner oss om en liknande situation i Kina, där olika kinesiska språk hålls ihop av ett gemensamt skriftspråk, vilket för övrigt även gäller vårt svenska språk, som ju också har ett skriftspråk med flera dialekter och sociala variationer i talspråket. (Andersson 2001:63).

Dock är den arabiska som talas av de invandrare från Syrien, som min undersökning grundar sig på, inte alls bland de största i talspråksarabiskan: Egyptisk arabiska hamna på plats 25 av de hundra största språken i världen, med ca 42 miljoner talare, följt av algerisk arabiska på plats 42 med 22 miljoner och marockansk arabiska på plats 51 och 19,5 miljoner talare. I Egypten förekommer även saidisk arabiska som ligger på plats 52 med nära 19 miljoner talare. På plats 60 finns sudanesisk arabiska med 16 miljoner talare och först på plats 63 hittar vi den

syrisk arabiska med 15 miljoner talare följt av irakisk med 13,9 miljoner talare, saudisk med 9,8 miljoner talare, tunisisk med 9,3 miljoner talare och yemenitisk arabiska med 7,6 miljoner talare. Vårt eget svenska språk hamnar på plats 89 med ca 9 miljoner talare i världslistan, enligt Andersson (2001:46-49).

3.2 Fonologiska svårigheter i andraspråk

Hur ser det då ut med skillnaderna i uttal mellan svenska och arabiska, som just nu är det största invandraspråket bland nyanlända i Sverige? Det finns en stor pågående forskning om andraspråksinläringens fonologiska aspekter, där Abrahamsson (2012a) ger många exempel på forskningshistorik i ämnet. Han skriver bland annat om modersmålets roll i *transfer*¹ till det nya språket och diskuterar den *kontrastiva analys-hypotesen* (Lado 1957) som dominerade vetenskapliga metoder och utgjorde en teoretisk grund under 40-, 50- och 60-talen. Hypotesen skulle förutsäga svårigheter där L1(Language1) och L2-systemen skiljer sig mycket åt, men att problem knappast uppstår där systemen är snarlika eller identiska (Abrahamsson 2013:92). Vidare menar Abrahamsson

Helt klart är att modersmålets fonologi och fonetik *har* en betydelse när det gäller uttalet i andraspråket – i annat fall skulle vi inte så lätt höra skillnaden på t ex typisk finsk och fransk brytning i svenskan. (Abrahamsson, 2013: 92)

Man kan alltså inte bortse ifrån att alla, även arabisktalande, är influerade av sitt modersmåls ljudsystem på så sätt att ett nytt språk i början uttalas med den fonologi man först lärt sig. Dock har forskningen under de senaste 30 åren visat att långt ifrån alla avvikande uttalsformer i L2 har sin grund eller sitt ursprung i L1. Det visade sig att kontrastiv analys många gånger gjorde helt felaktiga förutsägelser om vilka fel inläraren skulle komma att göra. Små skillnader (finjusteringar) mellan L1 och L2 är ofta svårare att lära in än områden där skillnader är stora (Flege 1987a, 1987b). När man analyserade vilka fel som förväntas och vilka fel en L2-inlärare faktiskt gör,

¹ Den tvåspråkige "reducerar sin språkliga börd" genom att identifiera delar av de båda språksystemen med varandra. (Weinreich 1953) Jmf. *interferens* och *facilitering*

kunde Johansson (1973) visa att många av de former som producerades varken härrörde från L1 eller L2. I detta fall rörde det sig om svenskans rundade vokaler. Den kontrastiva analysen kunde heller inte förutsäga graden av svårigheter i L2 eller varför vissa strukturer lärs in före andra. I nyare forskning har man därför börjat tala om *lingvistiska universaler*, där *typologisk markering* är en användbar term, som förklaras på följande sätt:

Ett språkligt fenomen sägs vara mer markerat än ett annat om det första implicerar förekomsten av det andra, men inte tvärtom. Till exempel så förutsätter förekomsten av tvåkonsonantkluster i ansats- eller kodaposition i ett språk att även enkla konsonanter förekommer i samma position, och trekonsonantkluster implicerar förekomsten av både tvåkonsonantkluster och enkla konsonanter. (Abrahamsson 2013:95)

Ett exempel på ovanstående är att svenska ord kan både börja och sluta på tre konsonanter; *strands*, vilket genast säger oss att svenska ord även kan börja och sluta på två konsonanter; *brand*, liksom en konsonant; *bad*. I fråga om rundade vokaler finner också Abrahamsson att deras förekomst i ett språk betyder att även de orundade måste existera.

Det finns alltså inga språk som har de markerade vokaler /y/ och /ø/ utan att också ha de omarkerade /i/ och /e/ i sin fonemuppsättning; däremot finns många språk (de allra flesta) som saknar främre rundade vokaler. (Abrahamsson 2013: 95)

Här visar Abrahamsson att svenska är ett ovanligt språk, som alltså innehåller flera främre, rundade vokaler, vilket förutsätter att även orundade vokaler finns i språket. Vokalvariationen blir automatiskt större.

3.3 Uttalsmässigt avstånd till svenska

Det finns alltså en mängd variabler som kan göra målspråket mer eller mindre svårt att uttala och Eckman(1977) menar då att graden av inlärningssvårigheter korresponderar med graden av typologisk markering i de olika språkssystemen.

Då min undersökning rör just uttalet och inte grammatik eller vokabulär, finner jag att Bannert (2004:70), har en intressant avståndslinjal mellan svenskans uttal och 25 primärspråks uttal, som alla finns representerade i större omfattning i svensk skola. De 25 primärspråken listas i följande svårighetsordning med utgångspunkt från svenska: holländska, tyska, isländska, engelska, ungerska, finska, franska, serbokroatiska, swahili, polska, ryska, tjeckiska, slovakiska, grekiska, turkiska, tamil, portugisiska, thailändska, spanska, arabiska, punjabi, japanska, kinesiska, hindi och persiska.

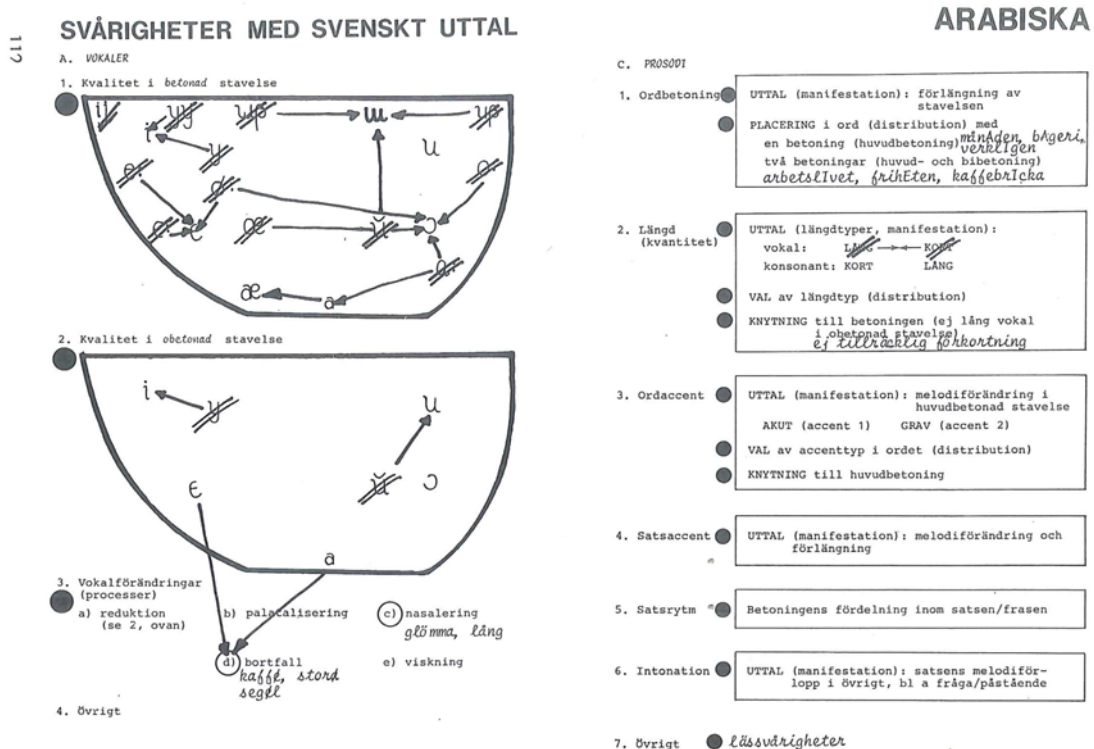
Ordningen kan ses som ett uppskattat avstånd mellan modersmålets uttal och svenskt uttal. I bedömningen tar Bannert ([1990]2004) hänsyn till antalet stora svårigheter som är allvarliga för uttalets förståelighet samt deras fördelning över svenskans fonologi. Bannert understryker att det naturligtvis bara gäller typfall och att placeringen av de olika språken inte får ses som absolut utan bara relativ och dessutom ungefärlig. Han diskuterar vidare de variabler som han menar påverkar inläringen av ett främmande språks uttal och tar då upp utomspråkliga faktorer som minne, motivation, motorisk flexibilitet, undervisningsform, lärare, grupp, metodik med flera som interagerar med elevens egna hypoteser om målspråkets uttal (interimspråk), primärspråkets ljudsystem, kunskaper i andra språk, relationer mellan stavning och uttal i primärspråket och svenskan och även primärspråkets skriftsystem.

3.4 Svenskans uttalssvårigheter för arabiska modersmålstalare

Mot denna bakgrund kan man anta att uttalet av svenska språket har en hel del implikationer av växlande svårighetsgrad för en arabisktalande. Vi kan av uppräknningen utläsa att arabiskan ligger på ett avsevärt avstånd från svenskans uttal, med ett fåtal av de 25 invandrarpråken i Sverige bakom sig. Dessa språk (japanska,

kinesiska, hindi och persiska) skulle med stor sannolikhet även bedömas ha en hög svårighetsgrad av en L2-inlärare med svenska som modersmål.

Bannert har i sin undersökning av de 25 modersmålen identifierat särskilda svårigheter för L2-talare utifrån varje modersmål. I undersökningen tar han således också upp arabiska modersmålstalares svårigheter med uttal av svenska vokaler, konsonanter och svensk prosodi och markerar i figurer (figur 1 och 2, nedan) hur den svenska vokalkvalitén vanligtvis förändras hos arabisktalande inlärare i betonade så väl som obetonade stavelser, vilka enkla konsonanter som ofta vållar problem och vilka uttalsförändringar i konsonantkombinationer och i flerstaviga ord som ofta uppträder hos arabisktalandes inlärare av svenska. Även i prosodin finns svårigheter noterade i ordbetoning, längd (vokalkvantitet), ordaccent, satsaccent, satsrytm och intonation (Bannert 2004:112-113).

Figur 1. Bannerts(2004) översikt över arabisktalandes svårigheter med svenskt uttal av vokaler och prosodi.

Att de svenska vokalerna utgör en rejäl utmaning för en talare med arabiska som modersmål förefaller självklart i ljuset av att arabiskan identifierar tre vokaler (om än med varierande uttalskvalité) medan svenskan har nio vokaler med långt och kort uttal, samt andra smärre uttalsförändringar beroende av omgivande konsonanter. I figur 1 visar Bannert med överstrykning av målvärdet för svenska vokaler och pil mot ersättningsvärdet hur de svenska vokalerna ofta manifesteras hos arabiska modersmålstalare, både i betonad och obetonad stavelse. Den fyllda cirkeln framför målvärderna betyder att någon svårighet föreligger, och en ring att inringad avvikelse förekommer, t ex bortfall av [ɛ] och [a] i *kaffe*, *stora*, *segel*, där ett snedstreck över vokalen markerar bortfall. Under C. Prosodi förklarar Bannert i vilken omfattning ordbetoningar, längd, ordaccent, satsaccent, satsrytm, och intonation ger upphov till svårigheter för arabiska modersmålstalare. Man kan med lätthet notera det stora antalet fyllda cirklar, vilka understryker uttalsavståndet mellan arabiska och svenska.

B. KONSONANTER

1. Enkla

Position	KLUSILER						FRIKATIVOR						NASALER		LIKVID.		SUPR DENT	
	aspirerade			oaspirerade			sibilanter			övriga								
före betonad vokal initialt	~~b~~	~~t~~	~~k~~	b	d	g	~~ʃ~~	s	~~ʒ~~	~~ʒ~~	n	v	j	m	n	~~l~~	r	R
efter betonad vokal (medialt)	p	t	k	b	d	g	~~ʃ~~	s	~~ʒ~~	~~ʒ~~	v	j	m	n	ŋ	l	r	R
före paus (finalt)	ph	th	kh	b	d	g	~~ʃ~~	s	~~ʒ~~	~~ʒ~~	v	j	m	n	ŋ	l	r	R

2. Konsonantkombinationer

	vokalinskott	bortfall	annat
a) initialt	<u>esteg</u>		
b) medialt	<u>fönestret</u> , <u>fyllede</u>	<u>tidning</u>	
c) finalt		<u>dyrt</u>	

3. Konsonantförändringar (processer)

- stämtonsassimilation bezviken (besviken), ved du (vet du)
- stavelsebildande konsonant (se A3. Bortfall)
- annat

4. Flerstaviga ord (ofta komplexa: sammansättning, avledning) fösättaskare (förstärkare)

5. Övrigt

Figur 2. Bannerts(2004) översikt över arabisktalandes svårigheter med svenskt uttal av konsonanter.

I figur 2 är det konsonanterna som skärskådas. Även här finns fyllda cirklar framför enkla konsonanter; *klusiler*, *frikativor*, *nasaler*, *likvidor* och *supradentaler* (r+konsonant som tillsammans utgör ett ljud, t ex r+d i *bord*, r+n i *barn*). Här markeras även hur uttalet förändras beroende på konsonantens position i ordet. Vi

ser också att konsonantkombinationer kan drabbas av *vokalinskott* initialt och medialt, samt *konsonantbortfall* både medialt och finalt. *Stämtonsassimilation* är en förekommande konsonantförändring och flerstaviga, komplexa sammansättningar kan ge upphov till en blandning av omkastningar, inskott och bortfall i samma ord.

I resultatdelen jämförs figur 1 och 2:s uttalsvarianter med dem som jag noterat i min undersökning vad gäller vokaler i betonad position. På samma sätt jämför jag Bannerts resultat i konsonantdelen och, i begränsad omfattning, i prosodidelen.

3.5 Attityder till brytning

Att få tillträde till yrken där den muntliga produktionen har en framträdande roll kan ha sina svårigheter för andraspråkstalare av svenska. Mycket hänger på vilken acceptansen är för de uttalsavvikelser som förekommer i invandrarens svenska uttal. Allmänhetens attityder till utländsk brytning i ett mångkulturellt samhälle som vårt, har betydelse för hur arbetsgivare bedömer en andraspråkstalets anställningsbarhet. I yrken inom t ex vård- och utbildningssektorn, liksom i försäljningsyrken är naturligtvis uttalets begriplighet mycket väsentlig för att arbetet ska kunna utföras på ett effektivt och säkert sätt. Vi kan dock inte komma ifrån att även de nationella dialekterna i Sverige kan vara av så avvikande karaktär, i både uttal och vokabulär, att förståelsen försvåras, kanske allra mest för dem som inte ens har svenska som modersmål. Jag menar alltså att begriplighetsproblematiken redan finns inom den modersmålstalande majoriteten och förstärks med den pågående urbaniseringen av Sverige. Ändå uppfattas vissa L2-talare ha ett mer svårbegripligt uttal än de svenska dialekterna.

Rosina Lippi-Green (1997) har studerat varianter av engelska i USA och människors attityder till dem. Hon ser maktförhållandet mellan människor, sociologiskt och kulturellt, som utgångspunkten för att vissa varianter av engelska underordnas andra (t ex svart, hawaiisk kreolsk, latinsk, indisk engelska och så vidare, som underordnas den politiska och kulturella, ofta vita, maktelitens engelska språkbruk) och ifrågasätter den lingvistiska kunskapen och medvetenheten hos den amerikanska allmänheten och dess myndigheter om hur attityderna till brytning skapar problem för talare av en variant. Hon menar att våra krav på att de underlägsna ska anpassa sig språkligt och kulturellt för att den makthavande

majoriteten ska bli nöjd är en lingvistisk omöjlighet. Lippi-Gren konstaterar att brytning/dialekt/accent är så intimt förknippad med individens identitet och dessutom så pass svår att ändra bortom en viss ålder, oavsett engagemang, intelligens och resurser, att det är en fruktlös debatt att försöka ”rena” dessa varianter av språket till ”god” engelska. Hon anser att varianterna heller inte borde spela någon roll. På samma sätt som USA som nation bestämt sig för att hudfärg, etnicitet, kön eller ålder är oacceptabla diskrimineringsgrunder bör man se språkbruket som en faktor som individen inte har så stora möjligheter att själv påverka. (Lippi-Green,1997:241)

USA och Sverige är inte alltid jämförbara nationer när det gäller samhällssystem och attityder, men i fallet attityder till brytning finns möjligen en del likheter. . Sally Boyd och Gunlög Bredänge (2013) undersökte hur lyssnares attityder till invandras brytning påverkade bedömningen av både deras språkfärdighet och yrkeskompetens. Boyd och Bredänge definierar brytning på följande sätt.

Brytning: uttalsdrag hos en andraspråkstalare som avviker från talspråksnormen för andraspråket. De avvikande uttalsdragen kan bero på transfer från talarens förstaspråk men även på andra, exempelvis typologiska, förhållanden i andraspråkets ljudsystem. (Boyd & Bredänge, 2013:438-439)

Ovanstående definition rör alltså uttalet specifikt. Här avser forskarna att talarens förstaspråk påverkar uttalet av inlärspråket. Man kan hävda att även talarens eventuella 2:a- och 3:djespråk bidrar med transfer.

Boyd & Bredänge undersöker hur korrekt lyssnare kan bedöma andraspråktalares färdigheter i uttal, grammatik och ordförråd, samt hur relationen mellan andraspråktalarens brytning och attityder till talarens språkfärdighet och yrkeskompetens ser ut. Deras undersökning rör utländska lärare, som arbetar i svenska skolor då de ser läraryrket som särskilt intressant ur aspekten ovanligt språkintensiv arbetsplats med krav på akademisk utbildning. De frågar sig också om olika kategorier av relevanta bedömare bedömer olika brytningar, språkfärdigheter och lämplighet att undervisa på samma sätt, och hur talares inlärardrag inklusive brytning i samband med utövandet av läraryrket uppfattas av elever och skolledare. Resultaten visar att det totala *antalet* fonetiska avvikelser/ 100 ord från S1-svenskan

(modersmålssvenskan) är avgörande för hur lyssnarna bedömer graden av brytning och att uttalet hos avancerade andraspråkstalare är den aspekt av språket som spelar störst roll för helhetsbedömningen av en talares språkfärdighet. Deltagarna i Boyd & Bredänges undersökning hade, till skillnad från mina informanter, varit i Sverige mellan fyra och tio år. De hade även helt andra modersmål (ungerska, ryska, persiska, spanska). Det problematiska med bedömningen av uttalet verkar vara att den generaliseras till andra aspekter av språket och även till deltagarnas yrkeskompetens. Forskarna hade inte gjort förutsägelsen att antalet fonetiska avvikelser skulle bli avgörande för den bedömda brytningsgraden, utan utgick ifrån att vissa fonetiska avvikelser är viktigare än andra. Boyd & Bredänge påpekar att vissa andra studier (van Bezoojin & Gooshen, 1999; Magen, 1998) och flera läroböcker i svenska som andraspråk (Bannert, 1990; Kjellin & Sörås Stafflin, 1997) ger fonotax (dvs. kombinationer av segment – vokaler och konsonanter) och prosodi (dvs. längd, betoning, accent och intonation i segment, ord och satser) företräde som nycklar till ett bra uttal. Detta visar alltså inte deras egen undersökning.

Vi tror därför att bedömningarna är en starkt bidragande orsak till att vissa utländska lärare får svårigheter att utöva sitt yrke i den svenska skolan. Man kan, liksom i andra internationella studier (Sato 1991; Lippi-Green [1994], 1997), misstänka att dessa resultat även i Sverige kan generaliseras till andra yrkesgrupper där språkbehärskning spelar en stor roll i yrkesutövningen (Boyd & Bredänge, 2013:454).

Boyd & Bredänge konstaterar att deras resultat överensstämmer med tidigare nämnda Lippi-Greens attitydundersökningar i USA (Lippi-Green 1997). De gäller personer som talade engelska med en stigmatiserad accent eller utländsk brytning.

Här finner jag alltså den forskning som ligger till grund för min undersökning om dels invandrade arabisktalande syriers faktiska uttal av målspråket och den bedömning av uttalet som görs av presumtiva arbetsgivare och lärare i svenska som andraspråk. Jag noterar särskilt att Boyd & Bredänge menar att relevanta bedömare med svenska som modersmål har stora möjligheter att korrekt bedöma brytningsgraden enbart genom att lyssna till informanterna. De frågar sig även om

olika kategorier av relevanta bedömare bedömer på samma sätt. Boyd & Bredänges undersökning gäller brytningar, språkfärdighet och lämplighet att undervisa (Boyd & Bredänge, 2013:442). I deras undersökning finns en beräkning av antalet fonetiska avvikelser hos informanterna, som gjordes helt separat från bedömningar gjorda av skolledare och lärarutbildare, av en utbildad fonetiker och infödd talare av svenska (Boyd & Bredänge, 2013:446-447). Resultatet visar att de segmentella och fonotaktiska avvikelserna bättre överensstämmer med lyssnarnas bedömning av brytningsgraden än enbart prosodiska avvikelser, vilket i stort även gäller för min undersökning. Överensstämmelsen i Boyd & Bredänges undersökning gällde brytningsgraden, men inte alls i lika hög grad bedömning av grammatiska avvikelser eller ordval hos informanterna.

4. Metod och material

Här diskuteras de metoder jag valt att använda i min undersökning utifrån lämplighet och eventuella nackdelar. Min första undersökning bygger på inspelning av tal, som transkriberats i fonetisk text i valda delar och analyserats, medan den andra delen består av en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Dessa intervjuer bygger på att intervjuaren gör upp en intervju-guide med en lista över frågeområden, alltså inte en detaljerad frågelist. Avsikten är att intervjuobjektet ganska fritt ska få utveckla sina svar. Jag går också igenom på vilket sätt jag tagit hänsyn till etiska aspekter, validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

4.1 Metod

Undersökningen har alltså gjorts i flera steg. Först gjordes ett uttalstest mot bakgrund av att man med hjälp av denna kan fastställa vilka uttalsfel som faktiskt förekommer för gruppen syrier med arabiska som modersmål, likväl som för varje

individ. Bannert (2004:s10) hävdar att det är skillnad mellan olika uttalsfel, och att det är möjligt att peka ut de sannolikt mest allvarliga dragen i brytningen. Informanterna (E1-E7) fick därför läsa upp en konstruerad text (bilaga 1). Texten är utarbetad av Ekram Khalaf Gadban (2011) och i viss mån omarbetad av mig, med intentionen att texten ska innehålla så många av svenskans konstaterade fonologiska uttalssvårigheter för arabisktalande som möjligt, samtidigt som den ska vara en sammanhängande berättelse om en familj för att understödja förståelsen hos den som läser texten. På detta sätt menar jag att undersökningens reliabilitet stärktes – jag försäkrade mig om att de flesta kända svårigheterna med svenskt uttal kunde identifieras i elevernas uttal. Vissa sammansatta ord, som *filmmanus* och *fiskforskare* kan jag i efterhand bedöma som alltför ovanliga för relativa nybörjare i svenska som andraspråk, vilket kan göra dem missvisande som bedömningsunderlag. Jag bedömde dock att eleverna fick möjlighet att i samtalet balansera dessa okända ord med sitt eget ordval i stor utsträckning.

Eleverna spelades in en och en och fick dessförinnan bekanta sig med texten under några minuter, men hade inte möjlighet att kontrollera sina hypoteser om uttal och betydelse av orden. Inspelningen skedde med hjälp av dator och headset.

Efter uppläsningen tog ett individuellt samtal med mig som samtalsledare vid. Vi samtalade om den första större högtid som de som nyanlända hade upplevt i Sverige och hur de hade firat den. Samtalet blev då en form av semistrukturerad intervju, varmed "[...] menas att forskaren gör en lista över specifika teman som skall beröras, men intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren" (Patel, Davidson 2011:82). Meningen var här att individen skulle ha stor möjlighet att använda språket fritt och välja de ord man var säker eller relativt säker på, både uttalsmässigt och betydelsemässigt. Eleverna blev här det Patel och Davidson (2011:82) betecknar samtalsmedskapare i mycket stor utsträckning, även om jag som samtalsledare hjälpte dem att bygga resonemang genom stödfrågor runt samtalsämnet. Inspirationen till samtalsinnehållet kom även den från Ekram Khalaf Gadban (2011) (bilaga 2). Tidsåtgång var ca 20-30 minuter per individ och vi träffades i en lokal på elevernas skola för att minska den anspänning så mycket som möjligt för vad en sådan här undersökning kan medföra för informanten. Även samtalet spelades in.

Därefter vidtog min analys av det inspelade underlaget. Jag sammanställde en lista med de tydligaste uttalsavvikelserna i fonetisk skrift för varje elev, med exempelord både från texten och från samtalet. Dessa listor använde jag i en uppföljande semistrukturerad intervju (bilaga 3), där jag i enlighet med Trost,(2005:50) gjorde upp en lista med ämnesområden av typen ”uttalet”, ”möjlighet att få arbete”, ”öva mer”, ”uttalsundervisning”, för att lämna utrymme åt de intervjuade att väcka egna tankar inom fältet, och utveckla dem. Jag ägnade också här ca 20-30 minuter åt varje elev, där var och en fick lyssna på sin egen röst och ta del av min analys av deras uttal. Vi diskuterade deras egen syn på sitt uttal och möjligheten för var och en att få ett arbete i Sverige som motsvarar deras utbildning och övriga kompetens.

I nästa fas skickade jag de inspelade textläsningarna och samtalen till fem arbetsgivare (se nedan; informanter och urval) för att ge dem möjlighet att lyssna igenom elevernas uttal och bilda sig en uppfattning om det. Därpå genomförde jag semistrukturerade intervjuer under ca 30 minuter med varje arbetsgivare om deras övergripande intryck av inlärnarnas uttal och bad dem göra en enkel och ungefärlig ranking av deras uttal och anställningsbarhet. Jag frågade även om deras tidigare erfarenheter av invandrad arbetskraft. (intervjuguide, bilaga 4). De flesta intervjuerna förlades till arbetsgivarnas arbetsplatser, med hänsyn till deras ganska pressade arbetstid, medan en av intervjuerna fick göras per telefon.

Slutligen genomförde jag en liknande procedur med lärare på sfi, där de enskilt fick lyssna på elevinspelningar och senare samtala med mig i en liknande semistrukturerad intervju (bilaga 5) under ca 20-30 minuter. Intervjun var denna gång mer inriktad på elevernas specifika uttalsproblem men lärarna fick även de försöka ranka eleverna efter upplevd begriplighet vad gäller uttalet. Dessa intervjuer förlades på lärarnas skola.

Samtliga intervjuer med elever, lärare och arbetsgivare, spelades in med hjälp av en ljudupptagning på mobiltelefon eller med hjälp av mikrofon och dator. De skrevs sedan ned och sammanfattas i resultatdelen. Intervjuerna är i dessa fall semistrukturerade och avidentifierade till namn och kommuntillhörighet i uppsatsen, för att följa de etiska regler om tystnadsplikt som Trost (2005 s 40-41) tar upp.

Samtliga intervjuade informeras muntligt om aidentifieringen och om möjligheten att dra sig ur undersökningen innan intervjun tog vid.

4.2. Urval

Informanterna i studien består av tre grupper: sju vuxna inlärare från Syrien, med arabiska som modersmål, fem svenska arbetsgivare och fyra sfi-lärare. Av de sju syriska informanterna har den som bedömdes ha bäst uttal varit svår att nå för det återkopplande samtalet av min analys på grund av att han arbetar mycket. Eleven har alltså inte bidragit med svar i intervjudelen.

4.2.1. Elever

Inlärarna (kallas *E1-E7* härfter) är i åldrar från 20-40 år och består av fyra män och tre kvinnor. Könsangivelsen anser jag vara relevant ur aspekten könsrollernas påverkan på möjlighet att öva uttalet utanför hemmet. Eleverna anlände till Sverige för mellan 1 och 2 år sedan. Den yngste har avslutat gymnasiet i sitt hemland, medan övriga har läst eftergymnasial utbildning (universitet eller högskola) mellan 2 och 7 år, och kan således betraktas som välutbildade. De flesta har läst engelska i ganska stor utsträckning och några har studerat fler språk. Tre av dem anger syrianska (assyrisk) som ett andra modersmål, medan en har kurmanji (nordkurdiska) som andra modersmål. De språk en person talar utöver modersmålet kan tänkas ha både positiv och negativ transfer på uttalet av svenska och tas därför med i redovisningen. I Sverige hade de nått slutet av kursen svenska som andraspråk, grundläggande vuxenutbildning (motsvarar åk 9).

Nedan redovisas informanternas bakgrundsinformation i tabellform:

Tabell 1. Bakgrundsinformation om eleverna

Elev	Språk utöver arabiska	Ålder	Utbildning	Tid i Sverige
E1 man	engelska	24 år	2 av 5 högskola	2 år
E2 kvinna	syrianska, engelska	35 år	2 år lärarinstitut	2 år
E3 kvinna	engelska franska	40 år	BA, 4 år universitet	< 2 år
E4 man	kurmanji, engelska, tyska	29 år	6 år universitet	< 2 år
E5 man	syrianska, engelska	22 år	2 år högskola	2 år
E6 man	syrianska, engelska	20 år	Gymnasium	1,5 år
E7 kvinna	italienska, spanska	31 år	Masterutbildning, 5+2 år universitet	>1år

Urvalet gjordes av aktualitetsskäl: En stor majoritet av flyktingarna i strömmen till Sverige kommer nu från Syrien. En relativt stor andel av dem har högre utbildning i efterfrågande yrken i Sverige. Trots sin relativt korta vistelse i Sverige har de möjlighet att föra ett samtal på svenska om för dem kända ämnen både i privatlivet och samhälls- och arbetsliv, alternativt göra sig förstådda på engelska om inte svenskan räcker till, vilket höjer reliabiliteten i deras svar. Informanternas ålder och utbildningsbakgrund bör göra dem intressanta för den svenska arbetsmarknaden.

4.1.2 Arbetsgivare

De fem arbetsgivarrepresentanter jag intervjuat kommer från olika delar av näringslivet; olika kommunala förvaltningar (A 1-3), större privat företag i industrisektorn (A 4), mindre privat företag i vårdsektorn (A 5). Arbetsgivarrepresentanterna är förvaltningschefer, personalchef och egenföretagare och jag hänvisar till dem med beteckningen A (arbetsgivare) 1-5.

Tabell 2. Bakgrundsinformation om arbetsgivarna.

Arbetsgivare	Titel	Offentlig verksamhet	Privat verksamhet	Storlek på verksamhet
A1	Förvaltningchef Vård och omsorg	kommun		större
A2	Förvaltningchef Social	kommun		större
A3	Förvaltningchef Kultur och fritid	kommun		större
A4	Personalchef		privat företag	större
A5	Egenföretagare vårdföretag		privat företag	mindre

Urvalet gjordes med avsikt att spegla organisationer av olika storlek och med både offentliga och privata arbetsgivare, för att fånga in eventuella olikheter i arbetsgivarnas attityder till syriernas uttal. Min hypotes i urvalet var att man i en kommunal verksamhet hittar fler skäl och behov av att anställa invandrare för att underlätta kontakten med andra invandrare som sedan tidigare bor i kommunen och därför har en liberalare attityd till uttalskvalitén i den anställdes språk. Tanken var också att om möjligt jämföra olika sektors och olika tjänsters krav på den språkliga kvalitén hos den sökande.

4.1.3 Lärare

Lärargruppen har valts för att få ett mer professionellt utlåtande om elevernas uttal i enlighet med Boyd & Bredänges slutsats att relevanta bedömare levererar säkra bedömningar (Boyd & Bredänge 2013:446), säkrare än man kan förvänta sig av de arbetsgivare som deltar i undersökningen. Sfi-lärare är också den grupp som oftast först möter eleverna och som kan ha intressanta tankar om hur uttalet påverkar talets begriplighet och i förlängningen elevens möjlighet att få ett arbete i Sverige. Jag hänvisar till lärarna med beteckningen L1-4. De lärare som deltar gör det på egen anmälan. Deras erfarenhet av att undervisa varierar från ”snart legitimerad sfi-lärare” till ”mångårigt arbete både i grundskola, gymnasium och på sfi”.

Tabell 3. Bakgrundsinformation om sfi-lärare

Informant	utbildning	erfarenhet	nuvarande sfi-kurs
L1	Legitimerad sfi-lärare (har läsinläring) 60 hp SSA	Grundskolan 33 år Sfi 10 år	B och D
L2	Legitimerad sfi-lärare (mellanstadielärare) 60 hp SSA	40 år i läraryrket Sfi 15 år pensionär	Vikarierar i alla kurser, mest D
L3	: Legitimerad sfi-lärare sedan 1,5 år 75 hp SSA	Inom ekonomi och it, ca 30 år	B och D
L4	Lärarstudent och sfi-lärare sedan ca 1 år, 60 hp SSA		C

5.Resultat

Resultatdelen inleds med en kort beskrivning av hur jag gått till väga vid uttalsanalysen, och går därefter igenom de vanligast förekommande uttalsavvikelserna i min undersökning, med hänvisning till bilaga 7. Därpå relateras elevernas självbedömning och deras tankar om möjligheten att få anställning samt hur de tänker sig att eventuellt kunna förbättra sitt uttal ytterligare.

Därefter är det arbetsgivarnas bedömning av uttalet och möjlighet till anställning för eleverna som går igenom. Här berörs även andra eventuella hinder för de syriska eleverna i arbetslivet.

Slutligen ges lärarna utrymme att bedöma elevernas uttal och uttrycka vad de tror om elevernas chanser att hitta en anställning med den kvalité på uttalet av svenska de besitter vid undersökningstillfället.

Jag har även angett en rankning av de deltagande eleverna, som gjorts på grundval av arbetsgivares och lärares bedömningar i detta avseende. *Rankningen* är ungefärlig, då ingen kontrollerad matematisk undersökning gjorts av arbetsgivares och lärares uppfattning, utan underlaget är de uttalanden och försök till egna rankningar som syns i resultatet.

5.1. Elevernas uttal och självbedömning

Efter inspelning av informanterna analyserades uttalet hos varje informant genom att i listform definiera uttalsfel och exemplifiera dem. Jag väljer här att, i avsnittet vokaler, begränsa min analys till vokaler i betonade stavelser, som enligt Bannert (2004) är en vanlig källa till feluttal hos inlärare med arabiska som modersmål. Jag analyserar även de vanligast förekommande konsonantfelen och kommenterar störande prosodiavvikelser, också dessa noterade utifrån Bannerts analyschema.

Den lista över uttalsavvikelser jag upprättat (bilaga 7) kom till användning vid andra träffen med varje informant, då vi gick igenom listan efter att de lyssnat på sin egen inspelning. Därefter fick de reagera på sitt eget uttal och svara på frågan om de tror sig om att få en anställning hos en svensk arbetsgivare under förutsättning att de har rätt utbildning för arbetet.

5.1.1 Analyser uttalsavvikelser

Jag markerade alltså feluttalade vokaler i betonade stavelser, konsonanter, konsonantgrupper och viss prosodi både i den upplästa texten och i det efterföljande inspelade samtalet. I bilaga 7 försöker jag beskriva de mest markerade

uttalsavvikelser varje elev gör, det vill säga på intet sätt varje antydning till avvikelse. Exempelorden kommer från inspelningarna, både textläsning och samtal (bilaga 1 och 2) och står i kursiv stil.

För att sammanfatta de uttalsavvikelser som uppträder hos informanterna i uttalsundersökningen (bilaga 7), kan man dra slutsatsen att de vanligaste vokalavvikelserna är följande:

[ʌ:] i *Sture, nu, jul* blir [u:]

[ø] i *hundra, upptagen, kirurg, Gunnar, bakfulla* blir [ʊ]

[œ:] i *för* blir [o:]

[œ] i *glömma, första* blir [ʊ]

[ʏ] i *yrke, kyrka* blir [ɪ]

[y:] i *hyra* blir [i:]

[ɛ] i *fästmö, exempel* blir [a]

I enlighet med Bannert (2004) har dessa arabisktalande inlärare av svenska ofta svårigheter med uttalet av de främre rundade vokalerna /å/, /ö/, /y/ och den inrundade vokalen /u/. /ä/ utläses ofta som om prickarna inte betyder något i uttalet, det vill säga som [a] eller [ɑ:]. Övriga vokaler uttalas mestadels korrekt om man bortser från durationen, med ganska stor variation i säkerheten hos talarna.

De mest förekommande uttalsfelen vad gäller konsonanter är [ŋ:] i *kung, springer, gånger, många, inga* som mycket ofta blir [ŋ:g]. Även supradentalerna [ʃ] i *Forsberg, Kerstin, fiskforskare* och [ɲ], [d] och [t] i *barnet, Lord, hört* har många av deltagarna svårt att realisera. Att aspirerat initialt t blir oaspirerat i *taxi*, samt att s får stämton: s blir [z] i *Sverige* finner jag också hos flera deltagare i undersökningen. Svåruttalade är också sibilanterna [ʃ] med den, för arabisktalande, något lättare varianten [ʃ] i *sju, station* och [ɛ] i *Kerstin, kirurg*. De prosodiska uttalsavvikelserna gäller fel i ordbetoning, som i exemplen *skribent* blir [ˈskri:bent] och i sammansatta ord – *filmmanus* blir *film*-[maˈnʉ:s]. Vokalinskott eller vokalstrykning förekommer hos enstaka informanter. Vokalernas kvantitet vållade också problem för flera elever, som vokalförkortningen i till exempel *har* som blir [har:]. För några elever är ordaccenten tydligen svår att både definiera och härma.

Resultatet kan bli att akut accent används nästan genomgående, ibland väljer man helt enkelt fel accent. Satsrytm, satsaccent och intonation har jag dock valt att inte undersöka i detta sammanhang.

De funna uttalsavvikelserna i undersökningen överensstämmer således väl med Bannerts undersökning av inlärare av svenska med arabiskt modersmål (Figur 1 och 2). När jag jämför de analyser jag gjort för varje elev med varandra, finner jag att variationen av de uttalsfel som eleverna gör inte är särskilt stor mellan dem. Däremot varierar mängden uttalsfel som noterats för varje elev ganska mycket, vilket överensstämmer med Boyd & Bredänges notering om att antalet segmentella avvikelser (dvs. vokal- och konsonantavvikelser) bedöms ha en lika stor betydelse för lyssnarens uppfattning om brytningsgrad som fonotaxen (dvs. kombinationer av segment – vokaler och konsonanter) och prosodi (dvs. längd, betoning, accent och intonation i segment ord och satser)(Boyd & Bredänge 2013:446). Det finns då anledning att titta närmare på om antalet noterade fel överensstämmer med arbetsgivares och lärares bedömningar av brytningsgraden, vilket görs nedan i diskussionsdelen.

5.1.2 Elevernas självbedömning

I det följande kommenterar eleverna upplevelsen av det egna uttalet av svenska och bedömer sin möjlighet att bli anställda av svenska arbetsgivare; intervjufrågor, bilaga 3.

Elever uttalar sig som regel med eftertänksamhet om sitt eget uttal efter att de lyssnat på de egna inspelningarna och tagit del av min analys. Flera av dem påpekar att de inte arbetat särskilt mycket med uttal i sin undervisning och därför har de inte heller blivit uppmärksammade på sina specifika uttalsfel. E7 tyckte att det var en ny upplevelse att lyssna på sig själv och flera elever ville gärna ha sina inspelningar för att gå lite djupare in på sitt eget uttal och bad även om min inspelning av texten för att ha en förebild att träna emot. De inser alla att det underlättar inläringen om man själv talar svenska flera timmar varje dag, men det är få elever som får möjlighet att göra det. Istället är det ganska vanligt att eleverna, som deltar i samma grupp i svenska som andraspråk på grundskolenivå i vuxenutbildningen, samlas på rasterna

och diskuterar på sitt modersmål. Några har gjort praktik på svensktalande arbetsplatser, vilket förbättrat uttalet väsentligt, enligt dem själva. De kvinnor som har barn har sällan fått möjlighet till praktik och ser tidsbristen på grund av mycket barnpassning och hushållsarbete som en stor stöttesten för sin möjlighet att hinna träna uttalet vare sig det sker i hemmet eller i kontakt med svensktalande i samhället.

E1 tror att hans största svårighet ligger i vokaluttalet och noterar att han säger fel ibland men tror inte det ska vara så svårt att lära sig uttalet om man bara lyssnar bra.

E2 inser att hon sällan övar uttalet eftersom hon oftast talar arabiska både på raster i skolan och hemma, men konstaterar ändå att till exempel lärare och läkare, som hon träffat, brukar förstå vad hon menar även om hon kan få höra kommentarer som ” - Inte [u:] utan [u:]!”

E3, som är ensamstående med tre små barn anser att det finns goda skäl till att hon inte kunnat få ett bättre uttal ännu. Hon känner sig ofta stressad i skolan och hittar inte tid till att öva uttalet när hon kommer hem till ett omfattande hushållsarbete utan kontakt med svensktalande. Men hon är medveten om vad hon behöver göra och väntar på tillfälle. Barnen lär sig svenska i förskola och skola och hjälper henne ibland med uttalet.

E4 är tacksam för att få sina uttalsbrister identifierade. Vokalerna /ä/ och /e/ tycker han är svåra att hålla isär eftersom de ofta uttalas lika i svenska och eftersom skillnaden mellan dem inte existerar i hans modersmål. Han anser att de rundade vokalerna [u:] och [œ:] är de vokaler han har svårast med.

E5 – ej nåbar för intervju.

E6 tillstår att hans bild av det egna uttalet förändrats efter att han lyssnat på sin inspelning och mina kommentarer. Han upptäckte att han faktiskt gör en del fel, men tilltron till den egna förmågan att lära sig finns kvar. Han hänvisar till att han har kompisar som är födda i Sverige och därför borde ha ett gott uttal. Kanske kan han nu inte alltid lita på det då han hört kompisens utsluta supradentalerna [ʃ] och [t] i ord där han nu inser att de borde funnits.

För **E7** är det tydligt att uttalet inte är tillräckligt bra. ”Nu lyssnade jag på mig själv och det var...åh en ny upplevelse.” Hon vill verkligen förbättra sitt uttal och det är främst vokalerna som hon tycker sig ha svårigheter med både vad gäller kvalitet och kvantitet. Svenskans [y] tycker hon själv blir ett tyskt ü, till exempel.

Hon ser där nackdelen med att enbart ha läst arabiska, för då blir det många nya vokalfonem att förhålla sig till.

5.1.3 Elever om möjlighet till anställning och att förbättra uttalet

Tror du att ditt uttal skulle vara ett hinder för dig att få arbete? löd en av frågorna till eleverna i intervjun som alltså genomfördes efter att de fått lyssna på sig själva och gått igenom min analys. I denna del har jag gjort en sammanvägd rankning av arbetsgivares och lärares bedömningar och lagt in den efter varje elevkommentar. Här finns också elevernas syn på att utveckla sitt uttal.

E1 tror att möjligheten till arbete beror på arbetets art, att hans tal skulle vara tillräckligt för t ex ett jobb på restaurang. Men om han har rätt utbildning för ett arbete i ett företagskontor tror han även att hans uttal skulle räcka där, även om han framhäver att man inte ska vara nöjd med sitt uttal, utan att man måste utvecklas ännu mer. Själv använder han musik som han tycker mycket om för att träna uttalet. Han googlar på låttexter och sjunger med. Han lär sig ett större ordförråd och uttal på ett roligt sätt, tycker han.

Rankning: 3/7 (delad)

E2 Informanten har inga kommentarer om ev anställning, men hon inser att hon behöver lyssna mycket mer på t ex radio, och hon hade velat ha mer uttalsundervisning i sfi.

Rankning: 2/7

E3 anser att läsa texter och förstå är inte något stort problem för henne men det är värre att lyssna och förstå talad svenska. Då behövs mer tid för att förstå allt. Hon tror att hon skulle klara en anställning eller praktik och hon vet att hon kan lära sig, men hon behöver praktisera. Hon vet att hon borde lyssna mer på tv och kanske titta på svenska filmer. Hon nämner även dataprogrammet Lingus som hon testat på sfi och skulle vilja träna mer på det. Att härma en förebild tycker hon är en bra metod. Hon efterfrågar läxor, särskilt hörförståelse, i högre grad eftersom de har så lite tid i skolan.

Rankning: 7/7

E4 säger att han själv träffat många läkare, som liksom han själv invandrat i Sverige och han tycker att många av dem pratar riktigt dåligt. Han anser sig tala bättre än många av dem och eftersom de fått arbete så ser han stora möjligheter att själv kunna få arbete inom läkaryrket. Han inser att man hela tiden behöver utveckla språket och annan kunskap också även om man inte kan nå toppen. Kanske kommer det att ta lång tid att få arbete, tänker han, men han är optimistisk. Han inser att han behöver lära sig medicinska termer på svenska och speciell vad sjukdomar kallas på folkspråket. Det kan vara stor skillnad på vad människor kallar åkommor och vad läkarna säger.

Rankning: 5/7 (delad)

E5 har jag ännu inte lyckats få till återkoppling med.

Rankning: 1/7

E6 anser att det beror på arbetsgivaren om man kan få anställning. De måste fatta vad man säger, det är det som är viktigt. Han tror att det är lite olika krav för olika jobb. Han nämner som exempel att han inte skulle kunna arbeta som lärare nu. Han menar att enklare hantlangarjobb, där man behöver förstå men inte prata så mycket säkert skulle fungera för honom. Han jobbar just nu med att sälja mattor, textilier och husgeråd Det går bra för honom och han använder både svenska och arabiska i jobbet. För att utveckla sitt uttal och ordkunskap lyssnar han gärna på musikradion, där det är mycket musik och lite nyheter. Han har fått inloggningsuppgifter till sin kursbok på nätet, men ännu inte aktiverat dem.

Rankning: 3/7 (delad)

E7 är positiv och tror inte att hennes uttal är så dåligt att människor inte förstår henne. Hon är inte helt nöjd men tror på att hon kan utvecklas mycket om hon kan vara på ett jobb med svenskar omkring sig. Ett jobb på regeringsnivå är inte vad hon tänker på och är inte hennes mål, men ett vanligt arbete borde gå bra, anser hon. Lyssna på radio och titta på svensk tv är hennes recept för bättre uttal och hon har aldrig haft någon speciell bok eller program för uttalsträning. Hon är på praktik och tycker att det börjar lossna språkligt i den miljön.

Rankning: 5/7 (delad)

5.2 Arbetsgivarnas bedömning av elevernas uttal

Här diskuterar arbetsgivarna sin uppfattning av elevernas uttal, efter mer eller mindre noggrann genomlysning av textläsning och samtal. Minst tid spenderad på genomlysningen av elevernas inspelningar uppger de offentliga arbetsgivarna, på grund av tidsbrist. Deras intervjuer genomfördes ca 5 dagar efter att de fått inspelningarna. A1 hade önskat mer tid för att förbereda bedömning av enskilda elever. Svårigheter som tidsbrist kan alltid inverka negativt på reliabiliteten i deras svar. Jag valde ändå att använda de offentliga arbetsgivarnas bedömningar då de alla hade många andraspråkstalare i sin personal och alltså besatt en vana vid det avvikande uttalet de mötte i inspelningarna.

5.2.1 Övergripande intryck av uttal

Det övergripande intrycket av informanternas uttal är positivt. Eleverna gör sig i stort sett förstådda och flera arbetsgivare anser att det fria talet går bättre och flyter smidigare än textläsningen. A4, som själv är andraspråkstalare, menar att det gick mycket bättre när eleverna samtalade med intervjuaren, eftersom de då själva valde orden, vilket A4 själv tycker är en fördel. Helt överens om den åsikten är dock inte A1 som tvärtom tycker att läsningen genomgående fungerade bättre än när eleverna skulle prata spontant, även om hon noterade skillnader mellan eleverna och tillade att förståelsen naturligtvis kommer in på ett annat sätt när eleven själv måste hitta orden och formulera sina tankar. Men uttalsmässigt tyckte hon att det verkade vara enklare för dem att läsa. Samma chef tycker att informanterna hanterar meningsbyggnaden ganska väl, vilket underlättar förståelsen.

5.2.2 Uttalsavvikelser

A5 kommenterar att det som är mest gemensamt för eleverna är svårigheter med tje-ljudet till exempel i *Kjell*, och *kirurg*. Hon tyckte det var svårt att höra de svenska namnen i textläsningen och uppfattade inte alls det första namnet (*Kjell*,

min anmärkning). Tje-ljudet stavas på så många sätt att hon förstår att det måste vara svårt att känna igen. Även A3 reflekterar över elevernas ovana vid svenska namn. Han behövde minst tre genomlyssningar för att förstå vilket namn som åsyftades. Andra specifika drag som togs fram i elevernas uttal var betoning på fel stavelse i vissa ord, tonande s i Sverige (*Zverje*), samt feluttal av vokalerna t ex /u/ och /å/.

I bedömningen av enskilda informanter nämns E5 av flera arbetsgivare som den som har bäst uttal. A5 benämner honom ”nummer ett”, ”jätteduktig” och ”väldigt bra melodi på språket”. Det är också en elev som enligt egen utsago har lyssnat mycket på svenska,. A1 var här av samma åsikt. Hon ansåg att E5 hade lite lättare än de andra att göra sig förstådd. A1 uttrycker också åsikten att de manliga eleverna i testet har bättre uttal än flertalet av de kvinnliga.

I andra änden av skalan hamnade E3 och E7, båda kvinnor, med omdömen som ”ryckigt” tal, och A2 funderar över om det kan ha med ordförrådet att göra att det flöt bättre för övriga elever. Samma elever tyckte A5 var svårast att uppfatta, E3 var bara ”svår att höra vad hon svarade”, medan E7:s tal karaktäriserades som ”stakande”.

Ett försök till rankning av eleverna, utifrån arbetsgivarnas muntliga och intuitiva bedömning, visar att E5 är bäst rustad, följd av E6, E1 och E2. E4 hamnar i mitten, medan E3 och E7 bedöms ha mest att arbeta med.

5.2.3 Möjlighet till anställning

Här kommer vi till en av undersökningens centrala frågor: *Hur ser du på informanternas möjlighet att få anställning i din verksamhet, förutsatt att andra anställningskrav, som t ex validerad utbildning, är uppfyllda?* Svaren från cheferna pekar på kraven i deras respektive verksamheter.

A1, som leder Vård och omsorgsförvaltningen menar att det nog är möjligt att anställa flera av informanterna utifrån deras uttal. Hon menar att det redan finns ett flertal invandrare med liknande uttalsproblem anställda som klarar sina uppdrag, men poängterar samtidigt de situationer när begripligt uttal blir extra viktigt i hennes

verksamhet; i kontakten med äldre brukare med hörselnedsättning eller ovana vid uttalsvariationer, större arbetsplatsmöten och vid återkoppling och rapportering till arbetskamrater. Eftersom det är hälso- och sjukvård och lagbunden verksamhet, så menar A1 att man som personal måste besitta förmågan att uttrycka sig och återkoppla. Hon inser dock att vårdpersonal med andra modersmål än svenska behövs i vårdarbetet då kommunen har relativt många brukare med annan härkomst också, som är i behov av att kunna kommunicera på sitt modersmål. Men trots allt, menar A1, att den övervägande delen av klienterna är svensktalande, äldre personer som kan få svårt att uppfatta vad vårdgivaren säger.

A1 sammanfattar att bristen på arbetskraft känns frustrerande många gånger, men samtidigt måste kravet på den anställdes språkkunskaper hävdas. Hon önskar sig ett stort fokus på svenska språket för de invandrare som vill arbeta i hennes sektor, naturligtvis uttalsmässigt, för äldre brukares skull med kanske hörselproblem och andra funktionsnedsättningar.

A2 leder Arbetsmarknads- och socialförvaltningen, där ca en fjärdedel av personalen har invandrarbakgrund, första eller andra generationen. I avdelningen för försörjningsstöd uppgår andelen handläggare med invandrarbakgrund till mer än hälften av personalen och de har en brytning, enligt A2. Det ses inte som ett stort problem utan han tänker mera på kompetensen och kunskapen och hur man uppför sig på arbetsplatsen. De sociala koderna på arbetet är, enligt honom, viktigare än att det hörs att man kommer från ett annat land. A2, som själv är förstagenerationsinvandrare, uttrycker ändå att det är lättare att lyckas på jobbet om man är lätt att förstå. Hans intryck är att det här med brytningen eller uttalet är viktigt. Han tror det kan vara ett tecken på om man har integrerats eller inte. Han menar också att människor tröttnar på att lyssna på den som bryter för mycket och då stänger hjärnan av hos lyssnaren. Detta blir ett handikapp för dem som bryter och gör att det påverkar kommunikationen. Han väger alltså nyttan av att ha förstahands språk- och kulturkunskaper mot eventuella kommunikationssvårigheter på grund av brytning, och anser att det förstnämnda väger tyngst.

Även inom Kultur- och fritidsförvaltningen tycker A3 att informanterna har goda möjligheter att få arbete av flera skäl. Kommunen har mycket verksamhet gentemot allmänheten och bland dem finns en stor population av invandrare. I ett sådant

sammanhang är det en stor fördel med flerspråkighet, så inom hans verksamheter skulle samtliga vara anställningsbara, naturligtvis i viss mån beroende av vilken typ av tjänst det gäller. Han säger sig ha anställda idag som har sämre uttal än eleverna i undersökningen verkar ha.

A4 anställer personer i ett teknikföretag och menar att just teknikkunskaper är det viktiga. Engelska är företagsspråk och han har nyligen anställt folk från Rumänien, Turkiet och Indien, och de kan inte svenska över huvud taget, enligt A4. Han tror att eleverna i undersökningen skulle klara en anställningsintervju. Han ser att det hade varit annorlunda om de sökt anställning som advokat, jurist eller läkare där de ska använda sig av svenska språket i själva arbetet, men som ingenjör eller med ett jobb inom industriproduktionen fungerar engelska bra som ett lingua franca.

Slutligen reflekterar **A5** över att det krävs olika mycket även av uttalskunskaper i olika typer av arbetsuppgifter i hennes bransch (vård). Hon förklarar, liksom A1, att patientgrupper kan få svårt att förstå en person med ett avvikande uttal, till exempel kan det bli svårt för gamla människor att uppfatta vad personalen säger. Men om de inte ska jobba direkt med patienter så kan troligen vem som helst av dem arbeta och göra sig förstådd i ett enklare eller mindre kommunikativt jobb på hennes arbetsplats, anser hon. Hon talar också om att det är viktigt att behärska det vardagliga språket, så att kommunikationen flyter för den som i sitt arbete möter och behandlar patienter.

Sammanfattningsvis verkar det finnas ganska goda möjligheter för eleverna i undersökningen att få en anställning utifrån det uttal de tillägnat sig så här långt, dock med tvekan för de två som redan nämnts, E3 och E7. För att få en tydligare bild av hur arbetsgivarna rangordnar informanterna sammanställer jag deras svar och får fram följande: Bäst chanser till jobb finns hos E5, E6, E1 och E2. I mitten av skalan ligger E4, medan E3 och E7 bedöms ha de sämsta chanserna att få arbete bland dessa informanter.

5.2.4 Andra anställningshinder

När det gäller andra hinder för anställning än just uttalet finns det några chefer som har farhågor gällande synen på jämställdhet, t ex mellan könen, som man anser

ibland vara mycket olik den vi är vana vid i Sverige. A3 menar att det är klart att det är väldigt viktigt om man blir anställd hos dem att man har samma bild av jämställdhetsfrågor som arbetsgivaren, och han menar att det tyvärr inte riktigt ser så ut för alla som kommit till Sverige den senaste tiden. Detta är definitivt en sak som kan göra en anställning problematisk, då det är grundläggande värderingsfrågor, som är väldigt viktiga för arbetsgivaren, menar han.

Även A5, som har en nyanländ manlig språkpraktikant i sin verksamhet, talar om frågan:

Vi har ju haft våra diskussioner om kvinnors jämställdhet i Sverige. Han har fått veta vad jag tycker där. Och då hade vi samtidigt en kvinnlig student när vi pratade om detta. Vi har lite studenter också här emellanåt. Den diskussionen har kommit upp några gånger och det är stor skillnad på hur hans hemland behandlar kvinnor mot i Sverige. Jag tror det är bra att han får veta det. Jag backar inte i de diskussionerna.(A5)

Här tar arbetsgivarna upp en olikhet i hur könsrollerna tolkas inom olika kulturer, och där det officiella Sverige har en diametralt annorlunda syn än många av de flyktingar som kommer hit. Värt att notera är att synen på könsroller som här kommenteras är något som båda könen ofta har med sig in i den nya kulturen.

Däremot ser flera chefer fördelar med en mångkulturell personalgrupp. A1 framhåller att man brukar ha fester med olika kulturella inslag, t ex mat från olika länder för sina brukare i vårdsektorn, samt att det är värdefullt för integrationen i hela samhället, både för invandrare och infödda, att ha arbetskamrater av olika kulturell bakgrund, vilket ger en möjlighet att lära känna varandra utan kulturella skygglappar när man arbetar tillsammans.

I Arbetsmarknads- och socialförvaltningen uppskattas två- eller flerspråkighet just för att man även har en socio-kulturell kunskap förutom möjligheten att kommunicera på modersmålet. Han benämner det ”den tysta kunskapen”. Man kommer från samma land och förstår lättare från vilken samhällsklass klienten kommer och hur de sociala strukturerna påverkar individen i hemlandet. Som invandrad anställd har man också en förstahandsbild av hur det är att gå igenom

migrationsprocessen. Det har alltså handläggaren som själv invandrat och upplevt både språkliga och kulturella ”krockar” en annan förståelse för, enligt A2,

A3 har flera liknande reflektioner:

Som fördelar är det ju den självklara språkliga fördelen att kunna kommunicera, men det ökar ju även vår kunskap och förståelse generellt, även hos oss svenskar om bakomliggande faktorer i beteenden eller hur man reagerar. Också en större förståelse att det kan vara svårt för de ser oss som en myndighet och det finns en viss misstänksamhet många gånger, gentemot oss eftersom man ser oss som en myndighet. Och den där förståelsen ökar ju med ju fler olika kulturella bakgrunder vi får in i vår egen verksamhet.(A3)

A3 reflekterar över de uppenbara fördelarna med att som klient kunna tala sitt modersmål, men även fördelen med att kunna öka förståelsen för kommunens verksamhet, när landsmän och -kvinnor har sin anställning där.

För A4 finns det i teknikföretaget med engelska som företagsspråk ändå skäl att uppmuntra de anställda att lära sig svenska av mer sociala skäl. Man blir helt enkelt isolerad på rasterna om arbetskamraterna talar svenska och man själv inte hänger med riktigt. Då får de svårt att hoppa in i samtalet och det blir ingen kommunikation och kontakt, vilket sannolikt kommer att påverka trivseln, menar A4.

5.4 Lärares bedömning av uttalsavvikelser

Lärarna är samstämmiga i att det finns skillnader i uttalskvalitén hos informanterna. L2, L3 och L4 menar att uttalet är begripligt hos samtliga och L3 påpekar att det fria talet flöt bättre och kändes mer naturligt än textläsningen. L2 anser att samtliga kommit långt i uttalsfärdigheten. Hon ser inga direkt förstörande uttalsproblem utom i betoningen av vissa ord, vilket dock förekommer ganska sparsamt. L4 har åsikten att uteblivet tje-ljud då mjuka vokaler uppträder efter k är förstörande därför att det ger ett annat fonem än det åsyftade. Feluttalade vokaler kan, enligt honom även upplevas som förstörande då de uppträder frekvent hos en informant.

Vid genomgång av enskilda informanter framkommer att vokaluttalet var ett ofta förekommande fel hos vissa. Vokalerna /u, y, ö, ä, a, å/ kommenterades av flera lärare, liksom tje-ljudet och uttalet av ng. L1, och även L4, menar att språkmelodin och "flytet" bidrar mycket till begripligheten. När språkmelodin blir alltför "rak" och talet "hackas upp" är det jobbigt att lyssna (om E2):

Man får anstränga sig så mycket då för att höra. Men jag tyckte ändå att jag förstod rätt så bra, trots bristerna. Och det kanske beror på att jag är van som lärare att höra. Det hade varit skillnad om jag hade varit någon som jobbar på stan som inte hade varit så van. Så det blir ju inte riktigt rätt det man bedömer som lärare. (L1)

L3 kommenterar även flera elevers assimilation i uttalet av t ex *Sverige = Zverige* och *två=dvå*, samt tendensen att uttala vokaler med samma duration, vilket låter konstigt i svenska öron, anser han. L4 pekar också särskilt på att utjämningen av vokalernas duration är ett störande fel hos t ex E2. L3 påpekar vidare att sje-ljudet ibland får ett gutturalt uttal i t ex ordet *sju* hos E4, som även uttalar supradentalerna rd och rt med hörbart r.

5.4.1 Möjlighet till anställning

Frågan om informanternas möjlighet att få ett arbete i nivå med sina meriter hos en svensk arbetsgivare är en central fråga i denna undersökning. Lärarna har även här en relativt samstämmig uppfattning. E1,2, 4, 5, och 6 har L1 och L2 stor tilltro till i det avseendet. Lärarna tror att dessa elever sannolikt kan få arbete inom sina yrken eller utbildningar utan några större problem. När det gäller E3 och E7 går åsikterna mer isär. L4 tycker att E1 är den svagaste informanten, men att alla är tillräckligt begripliga för att få jobb. L1 uttrycker om E3

På grund av felaktig melodi och lite dåligt flyt så är det lite svårt att förstå och man måste koncentrera sig så väldigt mycket på att höra vad personen säger att man blir riktigt trött och då tappar man intresset. Man orkar inte höra

färdigt och jag kan tänka mig att personer ute på stan tröttnar mycket fortare än vad jag skulle göra i alla fall. Så den här tror jag inte har tillräcklig språklig kompetens för att få ett jobb över huvud taget, även om man inte ska ha ett socialt jobb. Jag tror inte man anställer någon som man inte förstår vad den säger, det skulle man nog inte göra kanske. Med ett socialt jobb menar jag ett jobb där du måste prata.(L1)

Här kan man dra slutsatsen att E3 gör alltför många avvikelser i uttalet, vilket i alla fall L1 upplever som förstörande, något som hon även framför när det gäller E7, som inte upplevs ha det flyt som krävs, utan gör långa uppehåll, vilket får till följd att talet blir ”långdraget och tröttsamt” (L1). Hon skulle därför inte komma ifråga för anställning, menar L1. L2 anser att E3 och E7 kanske har lite svårare med tanke på vokalfel men de ändå har kommit bra långt i sitt uttal, och hon vill inte utesluta deras möjlighet till anställning i nuläget. L3 hyser också stor tvekan till E3 anser att hon måste öva mera på sitt uttal. Han tycker att det kan vara svårt att inte uppmärksamma grammatiska felaktigheter i hennes tal, men tror sig veta att uttal och grammatik hänger ihop på det sättet att det är lättare att uppfatta talet om grammatiken är bra.

L3 har även en avvikande åsikt om E2 och E4, vars chanser att få anställning han bedömer som ganska små, medan alltså E1, E5, E6 och till och med E7 får ”tummen upp”. L4 tycker däremot att E4 kan betecknas som en ganska bra informant. Att avvikelser som [ʉ:] i ord som *Sture*, *nu*, *jul* blir [u:] är en så vanlig avvikelse generellt att vi vant oss vid att höra den, framhåller han, och att [æ:] i *för* blir [o:] stör inte nämnvärt begripligheten i E4 uttal. L4 noterar E4:s sätt att uttala *havs* som ”haves” med vokalinskott, som en slags lästolkning.

Om man utifrån lärarnas bedömningar försöker sig på att ranka informanterna utifrån deras möjlighet att få arbete, kan det se ut som följer: Klart bäst bedöms E5 och E6, därefter E1, E2 och E7, medan E4 och E3 får de allra lägsta bedömningarna.

6. Diskussion

Jag anser att det finns en samhällsnytta med att ta reda på hur integrationen av flyktingar i Sverige kan ske på bästa sätt, vilket förutsätter att vi känner till hur språk och kultur fungerar i relation till det svenska språket och kulturen. Är de krav på flyktingar att snabbt komma i egenförsörjning i Sverige, som ställs av Arbetsförmedlingen på uppdrag av regering och riksdag, rimliga ens för välutbildade personer, som anlant som flyktingar i en ofta kaotisk migrationsprocess? Hur bedömer arbetsgivare, som är nyckelpersoner i integrationsprocessen, syriska invandrades språkliga förmåga när det kommer till att ge dem en anställning efter så kort tid som 1,5–2 år i Sverige?

Mitt syfte var alltså att mäta graden av brytning hos de syriska elever som var mina informanter samt att förstå om och hur uttalet inverkar på deras möjlighet att få en anställning som motsvarar deras utbildning från Syrien. Jag ville också veta om andra hinder, av social eller kulturell art, kunde påverka arbetsgivares vilja att anställa dem. Sist ville jag veta om lärare, som undervisar denna typ av elever, bedömer elevernas uttal på liknande sätt som arbetsgivarna.

6.1. Uttalet

Jag har således undersökt på vilka sätt modersmålstalare av den syriska arabiskan oftast får uttalsmässiga problem då de försöker lära sig svenska som vuxna. Jag har gått igenom hur långt från svenskans uttal arabiska modersmålstalare i allmänhet befinner sig i en jämförelse med 24 andra frekventa invandrarspråk i Sverige (Bannert, 2004:70) och funnit att arabiskan placeras i den yttersta sfären av modersmål, där endast japanska, kinesiska, hindi och persiska befinner sig på ett längre avstånd från svenskans uttal. Bara på dessa grundvalar kan man fundera över hur rimligt det är att jämföra invandrade flyktingar med modersmål på så olika avstånd från det svenska uttalet som serbokroatiska och arabiska och kräva att tillräckliga språkkunskaper för arbete eller studier uppnås på samma tid.

Jag har även redogjort för vilka specifika uttalsvariationer sju välutbildade vuxna syrier uppvisar i en uttalsanalys, som jag sedan jämförde med den större undersökning av 25 invandrarspråk som publicerades av Robert Bannert första gången 1990. (Bannert, 2004:110-159) Här använde han inga informanter från Syrien, men väl från Libanon och Egypten. De avvikelser han noterar som signifikanta för arabisktalande återfann jag i både större och mindre omfattning hos mina informanter, även om jag inte undersökte alla aspekter som Bannert identifierat. De mest frekventa uttalsvariationer jag noterat är de förväntade främre rundade vokalerna i betonad ställning, utjämning av vokalernas duration, så att korta och långa vokaler uttalas lika, samt osäkerhet i stavelsebetoning. (Bannert, 2004:112) På konsonantsidan dominerade [ŋ]- ljudet, som nästan genomgående uttalades [ŋ:g], och supradentalerna [ɲ], [d] och [t], som få informanter realiserade. Istället uttalades konsonanterna så som de tecknas; rn, rd och rt. Sje-ljudet [ʃ] och tje-ljudet [ç] vållade också en del problem, med sina olika, ibland ogenomskinliga stavningar. Aspirerat initialt t blir oaspirerat i *taxi*, och s får stämton i t ex *Sverige* (Bannert, 2004:113). Vad gäller prosodin kan nämnas felval av ordaccent som en ganska vanlig avvikelse. (Bannert, 2004:112) Ett oväntat resultat var att det inte hade så stor betydelse för bedömningen *vilka* uttalsavvikelser eleverna faktiskt gjorde. Det var istället den sammanlagda mängden av avvikande uttal som både arbetsgivare och lärare reagerade på. Detta bekräftas av Boyd & Bredänges undersökning *Attityder till brytning – exemplet utländska lärare i skolan* (2013), där de konstaterar att det totala antalet fonetiska avvikelser från modersmålssvenska är lika viktigt för hur lyssnare bedömer graden av brytning som fonotax och prosodi. Flera forskare hade tidigare hävdade att fonotax och prosodi har företräde som nycklar till ett gott uttal (van Bezoojin & Gooshen, 1999; Magen 1998, Bannert 1990; Kjellin Sörås-Stafflin, 1997). Ett litet försök att visualisera hur detta hänger ihop i min undersökning kan vara att sammanställa just mängden fonetiska avvikelser hos de elever jag analyserat. Figur 3 ger en fingervisning, som kan jämföras med den ranking som arbetsgivare och lärare gett.

Tabell 4. Antal rader för varje elev i den fonetiska analysen, samt den rankning analysen visar.

Elever	Antal rader	Rankning
E1	18	4
E2	15	3
E3	28	7
E4	20	5
E5	11	1
E6	14	2
E7	21	6

Nedan sammanför jag rankningen av analyserna med arbetsgivare och lärares rankningar.

Tabell 5. Rankning av elevernas uttalsavvikelser.

Elever	Analysers rankning	Arbetsgivare och lärare, rankning
E1	4	3 (delad)
E2	3	2
E3	7	7
E4	5	5 (delad)
E5	1	1
E6	2	3 (delad)
E7	6	5 (delad)

Man kan se att topp- och bottenplaceringarna är mycket tydliga (E5 och E3), liksom mittenplaceringen (E1) medan placeringar mellan topp och mitten varierar något sinsemellan (E6 och E2), vilket även är fallet med placeringarna mellan mitten och botten (E4 och E7). Validiteten i bedömningen stärks av denna jämförelse.

I Boyd & Bredänges undersökning av attityder till brytning hos utländska lärare i svenska skolor diskuterar de hur korrekt lyssnare kan bedöma brytningsgraden hos informanterna. De frågar sig även om olika kategorier av relevanta bedömare bedömer på samma sätt. Boyd & Bredänges undersökning gäller brytningar, språkfärdighet och lämplighet att undervisa (Boyd & Bredänge, 2013:442). Resultatet visar att de segmentella och fonotaktiska avvikelserna bättre överensstämmer med lyssnarnas bedömning av brytningsgraden än enbart prosodiska avvikelser, vilket i stort även gäller för min undersökning. Överensstämmelsen i Boyd & Bredänges undersökning gällde *brytningsgraden*, men inte alls i lika hög grad bedömning av grammatiska avvikelser eller ordval hos informanterna. Grammatik och ordval finns inte med som underlag i min undersökning, men några av arbetsgivarna och lärarna har kommenterat att grammatik och ordkunskap nog kan påverka lyssnarens inställning även till brytningsgraden.

Elevernas inställning till sitt uttal och deras uppfattningar om hur det kan utvecklas har troligen stor relevans för hur uttalsundervisningen och dimensioneringen av densamma bör utformas. Nästan alla elever i undersökningen har en positiv inställning till att de lärt sig ganska mycket och kan göra sig förstådda i många sammanhang, men också att de kan lära sig bättre uttal och har idéer om hur det ska gå till. Deras tankar gäller framför allt att lyssna mycket på svenska i olika sammanhang, som tv, radio, film med mera, och att få möjlighet att praktisera språket tillsammans med modersmålssvenskar. Några har insett att den svenska deras familjemedlemmar och vänner med arabiska som modersmål lärt dem, inte alltid motsvarar den norm modersmålstalare håller sig till. Flera reflekterar över att mer av sfi/sas-undervisningen borde innehålla uttalsaspekten, och vill i högre grad än nu få sina egna uttalsproblem påtalade, men pekar också på vikten av att få praktisera på arbetsplatser där svenska är samtalspråk. Efter 1,5-2 år i Sverige har de förstått hur mycket övning som krävs av en vuxen person för att uppnå en acceptabel muntlig nivå i språket. En av arbetsgivarna (A1) uttrycker också åsikten att de manliga eleverna i testet har bättre uttal än flertalet av de kvinnliga. Det skulle vara intressant att följa upp hur mycket könsroller i familjelivet hindrar kvinnor bland flyktingar generellt från att ägna tid åt praktik, som är en viktig

ingrediens i övningen av uttalet. Tyvärr finns inte utrymme för en undersökning av det slaget inom ramen för denna uppsats.

Kanske är medvetenheten om uttalets betydelse inte alltid lika grundad hos lärare i svenska som andraspråk för vuxna. Här finns, bland mina intervjuade lärare, motiv som är olika starka, för att bedriva specifik uttalsundervisning, och på vilket sätt det bör ske. Alla är ense om att uttalet är viktigt för möjligheten till anställning i Sverige och bedömningen av informanternas uttal skiljer sig inte totalt, även om två av eleverna (E3 och E7) fick ett nej till anställning från en av lärarna, medan en annan lärare bedömde två helt andra elever (E2 och E4) som de med sämst möjlighet till arbete. Övriga trodde att samtliga hade möjlighet att klara uttalskraven, med reservation för att vissa yrken kräver mer av begripligheten i uttalet. Hur uttalsundervisning bedrivs i sfi beskrev lärarna på ganska olika sätt. De lärare som tjänstgjort lång tid på sfi lade definitivt större vikt vid uttalsundervisningen och gav exempel på hur de själva genomför den, medan nyare lärare hade intrycket att uttalsundervisning inte diskuteras särskilt mycket och därför kanske inte är av hög prioritet i kollegiet. Det överlämnas åt eleverna att själva söka öva på olika sätt och tips på var och hur dessa övningar kan hittas ges till eleverna.

Några arbetsgivare hade synpunkter på uttalsundervisningen och önskade sig mer specifik träning. Mest uttalat var detta hos förvaltningschefen för vård och omsorg, som såg stora problem för invandrad arbetskraft i hennes sektor, där klienterna ofta är gamla och/eller sjuka. Att ha ett gott uttal anser samtliga arbetsgivare och lärare vara viktigt när det gäller arbeten som kräver muntlig kontakt och där svenska är ett redskap i arbetet. Eleverna tror i stor utsträckning att de visserligen *kan* lära sig det svenska uttal de behöver på ett arbete, men inser också att deras färdighet inte är fullt tillräcklig hos samtliga i dagsläget. Jag har alltså i min undersökning konstaterat att uttalet av svenska är av viss vikt i anställningar hos svenska arbetsgivare. Några av arbetsgivarna (A1 och A5) betonar starkt uttalets betydelse, framför allt inom vårdsektorn. Å andra sidan hittar jag ingenting i de rapporter från Arbetsförmedlingen (2016) eller Skolverket (2015), vilka tar upp graden av arbetsmarknadsetablering bland invandrade flyktingar, som rör arbetssökandens uttal, eller ens rent generellt språkkunskapen i svenska. De slutsatser man drar i

dess rapporter gäller det faktum att längre yrkeskurser i vuxenutbildningen är den insats som bäst bidrar till flyktingens etablering på arbetsmarknaden.

Högst arbetsmarknadsetablering hade de som har läst motsvarande minst ett års heltidsstudier med inriktning mot Vård och omsorg men även elever med inriktning mot El och energi, Barn och fritid och Bygg och anläggning hade i hög grad en anknytning till arbetsmarknaden. (Skolverket, 2015: 1. *www*)

På nästan alla dessa kurser krävs dock minst ett E-betyg i svenska som andraspråk på grundskolenivå, efter sfi. Det är kurser som anordnas i så kallade bristyrken, där arbetskraftsbehovet är särskilt stort, vilket troligen påverkar arbetsgivares överseende med bristande språklig kompetens. Dessa kurser motsvarar ju heller inte akademisk utbildning, där kraven på språklig korrekthet troligen är högre ju mer den muntliga kommunikationen betyder i arbetet.

Den enda forskning som egentligen pekar ut uttalet som en viktig faktor för anställning och bedömning av yrkesskickligheten, är Boyd & Bredänges redovisning (2013) som går tillbaka på en undersökning från början av milleniet. Fem utbildade lärare med andra modersmål än svenska, dock ingen med arabiska som modersmål, bedömdes av 54 skolledare och lärarutbildare i språkfärdighet och pedagogisk skicklighet. Här konstaterades att brytning och bristande språkfärdighet bidrar till att lärare får svårare att få jobb, men också att just uttalet påverkade bedömningen av lärarnas övriga språkfärdighet *och* deras yrkeskompetens. Även om informanterna i den undersökningen inte var arabisktalande syrier, leder undersökningsresultatet till att man kan anta att uttalets kvalité kan spilla över på arbetsgivares bedömning av andra kompetenser hos andra yrkesgrupper än lärare.

En fråga för vidare utveckling är alltså om uttalsundervisningen kan och bör förbättras inom den grundläggande svenska som andraspråksundervisningen, på sfi och sva-gruv. Lärarnas uttalanden ger liksom deras erfarenhetsbakgrund en ganska otydlig och disparat, men ändå bild av uttalsundervisningens tyngd i sfi-undervisningen. Vilka synpunkter har då lärarna på den uttalsundervisning som de noterat och själva bidrar till i sfi (svenskundervisning för invandrare)? Här skiljer sig lärarna åt en hel del. De lärare som undervisat i sfi under många år (L1 och L2) lägger stor vikt vid uttalsundervisningen och anser att det är daglig övning som bör

ske och att stor intensitet ska läggas när eleverna är nya i sfi. L1 framhåller körläsning som en viktig metod, trots att hon själv kan uppleva den som mycket repetitiv och tjatig. Hennes upplevelse är dock att eleverna tycker om metoden och att det är hon själv som måste skärpa sig och inte tröttna för tidigt. Eleverna uttrycker att de uppskattar henne och hon tolkar det som att de gillar metoden som låter dem öva tills de lär sig uttalet. L2 fyller på med att det är viktigt att man får betoningen rätt, för då låter det bra. Felaktig betoning menar hon stör det svenska örat väldigt mycket, liksom om man jämnar ut vokallängden hela tiden.

L3, med betydligt kortare erfarenhet av sfi-undervisning, tror rent allmänt att den formella uttalsundervisningen, inte är något som man ägnar sig särskilt mycket åt. Samme lärare hade under sin VFU (verksamhetsförlagd utbildning) på grundskolan frågat sin handledare om hur de övar uttal under sva (svenska som andraspråk)-lektioner (obs! ej förberedelseklass) och fått svaret "inte alls". L3 påpekar dock vikten av uttalsundervisning på sfi då det är väldigt lätt att felaktigheter blir fossiliserade och stannar kvar, år ut och år in. Lärare som har svenska som modersmål har, enligt honom, en fördel i att just uttalet alltid blir korrekt från lärarens sida. Hans råd till eleverna blir att lyssna på radio och tv och han visar dem hur de ska hitta programmen. Uttalsboken Hör och härma har använts ibland, främst diktamensövningar i den. L2 har det digitala uttals- och grammatikprogrammet Lingus som favorit, då det låter eleven jämföra sitt eget uttal med förebilden, både visuellt och auditivt och är lätt att individualisera för elever med olika uttalsvårigheter. Programmet kan laddas ned och installeras på elevens egen dator via skolans lösenord. Hon ser som målgrupp främst datavana och högre utbildade elever och inte analfabeter, som hon menar tränar uttal oerhört mycket på lektionstid. Hon pekar även på internetresurser som Digitala spåret, Youtube och översättningsfunktioner med uttalsstöd som också kan vara till stor hjälp för elever som vill öva uttal utanför klassrummet.

L1 påminner om bok och band, som eleverna kan hitta i skolans bibliotek och ljudfiler i sfi:s kurslitteratur, samt att läraren kan visa program på internet där eleven kan spela in sig själv för att sedan lyssna på sitt eget uttal. L4, däremot, tycker sig inte ha så bra koll på hur uttalsundervisning bedrivs. Han tycker inte det talas särskilt mycket om det. Han gör lite olika beroende på vilken nivå han

undervisar. På B-nivå är det en "ljud för ljud"-genomgång med exempel en naturlig start för honom, då ordförståelsen inte är så central utan ljudkomponenterna, fonemen. Härna är det som krävs, menar han. Han brukar skriva ord och tydligt visa skillnaden mellan det skrivna och det talade språket, genom att stryka bokstäver och utgår från normala reduceringar i talspråket. Speciellt preteritum-former med ändelsen -de, som försvinner i talspråket, har han märkt förvirrar eleverna när de plötsligt blir till infinitiv i talspråket, exempelvis *Jag klarade mig* som blir *Ja klara mej*. För övrigt brukar han ge eleverna tips på webbsidor som digitalasparet.se och uttal.se, där de själva kan öva. Huruvida eleverna använder de rekommenderade sajterna vet han inte, men han märker att vissa elever plockar upp uttal väldigt mycket snabbare än andra, och drar slutsatsen att någon slags träning borde ligga bakom den utvecklingen. Han försöker också rent fysiskt visa vad som händer i munnen med t ex supra-dentaler, vad som händer med tungan och han försöker instruera eleverna att hitta rätt tungställning. L4 reflekterar även över att undervisningen ofta tar sin utgångspunkt i det skrivna språket och att vi lärare verkar vara ganska inskolade i det, vilket då enligt honom leder till att både förståelsen av talat språk och elevernas studieteknik blir ju annorlunda än om man gjort tvärtom.

Lärares inställning till och genomförande av uttalsundervisning är med andra ord inte särskilt enhetlig, åtminstone inte i den grupp jag intervjuat. Men mot bakgrund av de svar på forskningsfrågorna som ändå utkristalliserats, nämligen att uttalet har en stor betydelse i många anställningar för högutbildade vore förbättrad uttalsundervisning för specifika modersmålsgrupper säkert en bra åtgärd. Kanske skulle den intensifieras för alla sfi/sas-elever? På bekostnad av vilka andra moment i undervisningen skulle det ske? Dessa tankar dyker osökt upp i huvudet och det är en forskning som jag ser fram emot att eventuellt få ta del av i framtiden.

Litteraturförteckning

Arbetsförmedlingen 2016. *Etablering av nyanlända*.

<http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Var-verksamhet/Etablering-av-nyanlanda/Etableringsuppdraget-i-siffror.html> Hämtad 2016-05-04

Andersson, L-G. 2001. *Språktypologi och språksläktskap*. Stockholm: Liber AB

Abrahamsson, N. 2012. Phonological acquisition. I: C. a. Chapelle (red.), *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Abrahamsson, N. 2013. Fonologiska aspekter på andraspråksinläring och svenska som andraspråk. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle* (s 85-120). Lund: Studentlitteratur AB.

Bannert, R. [1990] 2004. *På väg mot svenskt uttal*. Lund: Studentlitteratur.

van Bezooijin, R. & Gooshen, C. 1999. Identification of language varieties: The contribution of different linguistic levels. *Language and Social Psychology*, 18:1, 31-48.

Boyd, S. & Bredänge, G. 2013. Attityder till brytning – exemplet utländska lärare i skolan. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle* (s 437- 457). Lund: Studentlitteratur AB.

Brandebry, U. 2007 *Hör och härma*. UnniVersus.

Eckman, F. R. 1997. Markedness and the contrastive analysis hypothesis. *Language Learning*, 27, 315-330.

Ekram Khalaf, G. 2011. Därför uttalas Kjell som Kille och Sture som Store
En kontrastiv studie om uttalsavvikelser hos andraspråksinlärare med arabiska som förstaspråk. GU. <http://hdl.handle.net/2077/29266>

Flege, J. E. 1987a. The production of “new” and “similar” phones in a foreign language: Evidence for the effect of equivalence classification. *Journal of phonetics*, 15, 47-65.

Flege, J. E. 1987b. Effect of equivalence classification on the production of foreign language speech sounds. I: A. James & J. Leather (red.), *Sound Patterns in Second Language Acquisition*. Dordrecht: Foris Publications.

Johansson, F. A. 1973. *Immigrant Swedish Phonology. A Study in Multiple Contact Analysis*. Lund: CWK Gleerup.

- Kjellin, O. & Sörås Stafflin, P. 1997. *Svenskt uttal i verkligheten*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lado, R. 1957. *Linguistics across Cultures*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Lippi-Green, R. 1997. *English with an accent. Language, Ideology and Discrimination in the United States*. London: Routledge.
- Magen, H.S. 1998. The perception of foreign-accented speech. *Journal of Phonetics*, 26:4. 381-400.
- Patel, R. & Davidson, B. 2011. *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Sato, C. 1991. Sociolinguistic variation and language attitudes in Hawai'i. I: J. Cheshire (red.), *English around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skolverket (2015) Rapport: *Redovisning av uppdrag om uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom kommunal vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare*. Dnr: 5.1.3-2015:81
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3560.pdf%3Fk%3D3560
Hämtat 2016-05-04
- SFS 2015:482. *Lag om ändring i skollagen 2010:80.*)
<https://www.notisum.se/rnp/sls/sfs/20150482.pdf> Hämtad 2016-05-04
- Trost, J. 2005. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1

Inspelningstext, elever

Sture Forsberg är advokat. Han har tre barn. Hans äldsta barn heter Lord, och han är världsmästare på 100 meter. Lord känner sig som en kung när han springer fort.

Det andra barnet heter Kjell. Kjell är skribent. Nu är han upptagen med att skriva ett filmmanus till en film som ska visas på bio nästa år. Han bor i Åmål med sin fästmö Kerstin, som är kirurg. Genom sitt yrke har Kerstin lärt sig att ställa diagnos på patienter.

Det tredje barnet heter Gun. Hon är tjugosju år och jobbar som fiskforskare, så hon går till havs tre gånger om året. Guns sambo heter Gunnar, och han är taxichaufför. Familjen Forsberg ska resa till Danmark för att fira Stures sextioårsdag. De ska hyra en bil på en bensinstation och köra över bron mellan Malmö och Köpenhamn. Målet för resan är Viby.

Bilaga 2

Samtal med elever

1. Hur firade du din första högtid i Sverige? Det kan vara en religiös högtid, eller en födelsedag, bröllopsdag eller liknande.
2. Vilka deltog? Var firade ni?
3. Var det speciell mat och dryck? Musik och dans? Hade ni speciella kläder?
4. Minns du hur det kändes att fira i Sverige och inte i ditt hemland?

Bilaga 3

Intervjufrågor, elever

1. Hur upplever du ditt uttal i det svenska språket?
2. Vilka svårigheter har du med det svenska uttalet?
3. Vilka vokaler är svårast? Varför?
4. Har du några förslag på hur man kan förbättra sitt uttal?
5. Upplever du att ditt uttal kan vara ett hinder att få jobb?

Bilaga 4

Intervjufrågor, arbetsgivare

1. Hur upplever du elevernas uttal generellt?
2. Är det någon skillnad mellan textläsningen och fritt tal?
3. Finns det brister i uttalet som förstör förståelsen? Hos vilka elever?
4. Kan du rangordna eleverna sinsemellan?
5. Hur bedömer du personens möjlighet att få en anställning på din arbetsplats, förutsatt att utbildning och meriter är de rätta för arbetet?
6. Ser du några andra svårigheter med anställning än de språkliga?

Bilaga 5

Intervjufrågor, lärare i sfi/svenska som andraspråk

1. Hur upplever du informanternas uttal i allmänhet?
2. Det talas om störande och förstörande uttal. Finns det sådana fel i informanten uttal?
3. Hur bedömer du informanternas möjligheter att få jobb i Sverige, förutsatt rätt utbildning och kompetens för det sökta arbetet?
4. Har du synpunkter på uttalsundervisningen i sfi/sas gruv-gy?
5. Har du några råd om hur dessa elever skulle kunna förbättra sitt uttal?
6. Kan du rangordna eleverna sinsemellan?

Bilaga 6

Tabell och figurförteckning

Tabell 1. Bakgrundsinformation om eleverna (s)

Tabell 2. Bakgrundsinformation om arbetsgivarna

Tabell 3. Bakgrundsinformation om sfi-lärare

Tabell 4. Antal rader för varje elev i den fonetiska analysen, samt den rankning analysen visar.

Tabell 5. Rankning av elevernas uttalsavvikelser.

Figur 1. Bannerts(2004) översikt över arabisktalandes svårigheter med svenskt uttal av vokaler och prosodi.

Figur 2. Bannerts(2004) översikt över arabisktalandes svårigheter med svenskt uttal av konsonanter.

Bilaga 7

Uttalsanalyser arabisktalande syrier

E1

Vokaler:

[ʌ:] i *jul* blir [u:]

[ə] i *hundra* blir [ʊ]

[ə] i *kung, Gun, Gunnar, gudstjänst* blir [ʊ]

[œ] i *Köpenhamn* blir [ɔ]

[œ] i *glömma, första* blir [ʊ]

[ɛ] i *fästmö, bensin, exempel* blir [a]

[ɔ] i *Forsberg, forskare* blir [ʊ]

[y:] i *hyrde* blir [œ:]

Konsonanter:

aspirerat initialt **t** → oaspirerat (*taxi* → *daxi*),

[ç] i *Kjell, Kerstin, kirurg* blir k

[ŋ:] i *kung* blir [kœŋ:g]

[t] i *lärt* blir [lœrt]

Prosodi

Förkortar lång betonad vokal *heter* blir [hœt:ɛr], *visas* blir [vɪs:as], *bil* blir [bɪ:l], *åkte* blir [œk:tɛ) och E1 väljer ofta grav accent när svenskan har akut, med knytning till huvudbetoning (affä´ren blir affä`ren) vilket ger en mycket typisk arabiska intonation.

E2

Vokaler:

[ʌ:] i *Sture, tjugosju, nu* blir [u:]

[ə] i *kung, Gun, Gunnar, upptagen* blir [ʊ]

[ɔ] i *Forsberg, Lord, oss* blir [ʊ]

[e:] i *heter, genom, det* blir [ɛ]

[ɑ:] i *har, var, tar* blir [a]

Konsonanter:

aspirerat initialt **t** blir oaspirerat i *taxi, två*

s får stämton: *son* blir [zɔn], *Sverige* blir [Zvɛrjɛ], *havs* blir [havz]

[ŋ:] i *kung, lång-helger* blir [køŋ:g] [lɔŋ:g-]

supradentalerna [ŋ], [d] och [t] i *barnet, Lord, hört* blir [r]+ konsonant (n, d, t)

Prosodi: Fel ordbetoning (distribution) i *kirurg* [ˈci:rørg], *skribent* [ˈskri:bent],

Köpenhamn [ˈçø:pənhamn],

längd: lång vokal blir kort i *lite*[lit:ɛ], *har*[har:], *var* [var:], *tar* [tar:], *med* [mɛd:]

och kort vokal förlängs i *drack* [dra:k], *oss* [u:s] (även vokalförändring)

E3

Vokaler: Många vokaler uttalas med stor osäkerhet och variation, ibland hör man en ”glidning” mellan två vokaluttal.

[ʉ:] i *Sture, brukar, nu, jul* blir [u:]

[ø] i *hundra, sjunger, uppskattning* blir [ʊ]

[œ:] i *köra, anhöriga, gör* blir [o:]

[ø:] i *över* blir [o:]

[æ:] i *här, är* blir [ɑ:]

[ɛ] i *väljer* blir [ɪ]

[ʏ] i *yrke, kyrkan* blir [ɪ]

[y:] i *hyra* blir [i:]

[ɪ], [ɛ], [e:] och [ʏ] i *mindre, festen, ber, kyrkan* blir [ɛɪ], [ɪɛ], [ɪɛ], [ɪɛ]

[ɑ:] i *var, lokalen, har* blir [a]

[a] i *Danmark, taxichaufför* blir [ɛ]

bortfall (understruket): *bens[i:n]station*

inskott(understruket) : *skriben[ɛ]t*

Konsonanter:

[ç] i *Kjell, Kerstin, kirurg* blir k

[fj] manifesteras uvulart (långt bak i gommen) i *station* [sta'fju:n]

supradentalen [ʂ] i *Forsberg, Kerstin, fiskforskare* blir [rs]

supradentalerna [ŋ], [d] och [t] manifesteras inte i *barnet, Lord, gjorde, lärt, fort utan* blir [r]+ konsonant (n, d, t)

[ŋ:] i *kung, gånger, släktingar, många, förening, uppskattning* blir [ŋ:g]

s får stämton: s blir [z] i *Sverige, fruktansvärd, samlas, tillsammans*

k förmjukas före v i *kvällen*, som blir [gvel:ɛn]

Prosodi:

Felval av ordaccent ; manifesteras akut i stället för grav i *Stockholm, fi´ra, ba´ra, da´nsade, ky´rkan*, och manifesteras grav i stället för akut; fe`sten, hu`ndrafemti

Durationsfel: förlänger kort vokal i *fanns* [fa:ns], och förkortar lång vokal i *lite* [lit:ε]

E4

Vokaler:

[ø] i *hundra, upptagen, kirurg* blir [ʊ]

[ʉ:] i *tjugosju, nu* blir [u:]

[ø] i *kung, Gun, Gunnar* blir [ü]

[æ:] i *för* blir [o:]

[ɪ] i *Billingsfors, sitta* blir [ε]

inskott: *hav[ε]s*

Konsonanter:

[ŋ:] i *kung, springer, gånger, många, inga* blir [ŋ:g]

aspirerat initialt t blir oaspirerat i *taxi*

supradentalen [t] i *fort* blir [fʊt] eller [rt] i *lärt*

s får stämton: *Sverige* blir [Zverjε]

[ɸ] manifesteras uvulart i *sju*

Prosodi:

Durationsfel: Förkortar genomgående lång betonad vokal. *Heter* blir [hɛt:ɛr], *visas* blir [vis:as], *Åmål* blir [ɔm:ɔl], *året* blir [ɔr:ɛt], *reste* blir [rɛs:tɛ], *jul* blir [jøl:], *roligt* blir [rʊl:ɪt], *språket* blir [sprɔk:ɛt], *olika* blir [ʊ l:ika]

Fel i ordbetoning: *skribent* blir [ˈskri:bent], *kirurg* [ˈki:r ʊ rg] och i sammansatta ord – *film-manus* blir *film*-[maˈnʉ:s], *sexioårsdag* blir *sextioårs*-[ˈda:g]

Satsrytm: Läsningen är mycket staccato.

E5

Vokaler:

[ø] i *hundra, kung* blir ibland [ʊ] /u/→/ü/ (Gün)

[æ:] i *är* blir [ɑ:]

Konsonanter:

[ç] i *Kerstin* blir k

supradentalen [ʃ] i *Kerstin* blir [rs]

palataliserat n-ljud i *barn* blir [ba:ɳ]

aspirerat initialt t blir oaspirerat i *taxi*

Prosodi:

Fel i ordbetoning: *skribent* [ˈskri:bent] och i sammansatta ord – *filmmanus* blir *film-*
[maˈnʉ:s], *bensinstation* blir [bensɪnstaˈɦu:n]

E6

Vokaler:

Tendens att göra [ʉ:] i *Sture, utsikt* till [u:]

Tendens att göra [ø:] till [o:] i *Malmö*

[æ:] i *är* blir [ɑ:]

Slut- [a] i *äldsta (barn), lilla (Göteborg)* blir [ɛ]

Konsonanter:

Bortfall: *springe(r), kiru(r)g,*

[ɳ:] i *kung, springer, gånger* blir [ɳ:g]

Omkastning av bokstäver: *Kerstin* blir Krestin

supradentalerna [d] och [t] i *Lord, hört* blir [rd] och [rt]

aspirerat initialt t blir oaspirerat i *taxi*

Prosodi:

Fel i ordbetoning: *skribent* [ˈskri:bent] och i sammansatta ord – *filmmanus* blir
film-[maˈnʉ:s],

Tenderar att göra lång vokal kort i *har* [har:]

E7

Vokaler:

[ʉ:] i *Sture, nu, jul* blir [u:]

[ø] i *hundra, upptagen, kirurg, Gunnar, bakfulla* blir [ʊ]

[ø] i *Gun, kul* blir [ü]

[ɑ:] i *lagade mat* blir [o:]

[ɪ] i *diagnos* blir [ej]

[ɔ] i *Forsberg, Lord* blir [ʊ]

[e:] blir [ɛ] i *heter, meter, helt (annorlunda)*

vokalinskott: *Danmark* blir Danmark, *bil* blir bile

Konsonanter:

[ŋ:] i *kung, springer, gånger, släktingar* blir [ŋ:g]

[ɕ] i *Kerstin, kirurg* blir k

[h̥] blir [s] *Kerstin*

supradentalerna [d] och [t] blir [rd] och [rt] i *Lord, lärt*

aspirerat initialt t blir oaspirerat i *taxi*

s får stämton i *bensinstation, Sverige*

Prosodi:

Fel i ordbetoning: *skribent* blir [ˈskri:bent], [ˈki:r ʊ rg] och i sammansatta ord

sextioårsdag blir *sextioårs*-[ˈda:g]

Durationsfel: Tendens att förkorta lång betonad vokal: *har* blir [har:], *var* blir [var:]

och förlänga kort vokal i *havs* [ha:vs]